

Opinnäytetyö (AMK)

Sosiaalian koulutusohjelma

Varhaiskasvatus

2017

Jenni Järvelä ja Emilia Ylistalo

OSALLISUUDEN JA YHTEISÖLLISYYDEN TUKEMINEN

– Perhekeskus Marakatti

Jenni Järvelä ja Emilia Ylistalo

OSALLISUUDEN JA YHTEISÖLLISYYDEN TUKEMINEN

- Perhekeskus Marakatti

Kehittämishanke toteutettiin Mannerheimin Lastensuojeluliiton Varsinais-Suomen piirin Perhekeskus Marakatissa Turussa vuosien 2016 ja 2017 aikana. Toimeksiantajina toimivat Turun kaupungin varhaiskasvatus sekä Mannerheimin Lastensuojeluliiton Varsinais-Suomen piiri. Kehittämishankkeen tavoitteena oli etsiä keinoja Perhekeskus Marakatin asiakkaiden osallisuuden ja yhteisöllisyyden tukemiseen. Tarkoituksena oli saada erityisesti lasten ääni kuuluviin.

Kehittämistehtävänä oli suunnitella sekä toteuttaa osallisuutta ja yhteisöllisyyttä tukeva yhteistoimintapäivä Perhekeskus Marakatissa keväällä 2017, jossa lapset pääsivät toimimaan yhdessä vanhempiensa kanssa. Yhteistoimintapäivän suunnittelun lähtökohta oli osallistaa Perhekeskus Marakatin asiakkaat ja ottaa heidät mukaan suunnitteluun alusta asti.

Lasten mielipiteiden selvittämiseen käytettiin menetelmänä mentalisaatiota, jossa Perhekeskus Marakatissa vierailleiden lasten vanhemmat pohtivat lapsensa kokemuksia, tarpeita, ajatuksia ja tunteita ja kirjoittivat niitä ylös. Muina kehittämismenetelminä toimivat muun muassa palaverit, dialogit sekä ryhmäkeskustelut. Toimeksiantajien kanssa käydyissä palavereissa suunniteltiin hankkeen tuotosta sekä saatiin palautetta. Ryhmäkeskusteluissa oli mukana sekä toimeksiantajan että perhekeskuksen asiakkaiden edustajia. Heidän kanssaan käytiin keskustelua hankkeen etenemisestä sekä kehitettiin ideoita tuotosta varten.

Tuotoksena toteutettiin lasten toiveiden mukainen leikkipäivä keväällä 2017, jossa toteutettiin lasten mielenkiinnon kohteiden pohjalta kaksi erilaista toimintatuokiota. Keskeisiksi leikkipäivän teemoiksi nousivat kädentaitoja sekä liikuntaa sisältävät toiminnot. Toimintatuokioiden jälkeen kerättiin palaute toteutuksesta sekä pidettiin palautekeskustelu yhdessä toimeksiantajien sekä hankkeeseen osallistuneiden asiakkaiden kanssa. Palautteen perusteella kokemus osallisuudesta sekä yhteisöllisyydestä näytti vahvistuvan, kun pääsi vaikuttamaan toiminnan sisältöön sekä itse toiminta koettiin tällöin mielekkäänä. Mentalisaatio auttoi vanhempia ymmärtämään lapsiaan paremmin myös tavallisessa arjessa.

ASIASANAT:

Osallisuus, mentalisaatio, yhteisöllisyys, vuorovaikutus, kasvatusyhteistyö, varhaiskasvatus, kehittämishanke

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Social services

2017 | 58+14

Jenni Järvelä and Emilia Ylistalo

SUPPORTING PARTICIPATION AND COMMUNALITY

- Family center Marakatti

This development project was put into practice in Mannerheim League for Child Welfare of Southwest Finland county's family center Marakatti in Turku during 2016 and 2017. Our employers were early childhood education of City of Turku and Southwest Finland county's Mannerheim League of Child Welfare. The target of this development project was to find ways to support the participation and communality of the customers in family center Marakatti. The purpose especially was to get children's voice to be heard.

The development mission was to plan and accomplish a collaboration day which supports participation and communality in family center Marakatti in spring 2017, where children could work together with their parents. The basis in the planning of the collaboration day was to get the customers to be involved and to partake from the beginning.

To find out the point of views of children we used mentalization, where the parents of family center Marakatti thought over the experiences, needs, thoughts and feelings of their children and wrote them down. Other development methods were for example meetings, dialogue and group discussions. In the meetings with employers we planned about the output of this project and got feedback. There were advocates of both employers and family center's customers taking part in the group discussions. We talked about the progress of this project and developed ideas for the output.

As an output, we carried out a play day which included children's wishes in spring 2017, where we made two different play sessions based on the interests of children. The two mainline themes of the play day were handcrafting and exercise. After the play sessions, we gathered feedback about the output and discussed together with employers and the customers who took part in the project. Based on the feedback the experience about participation and communality seemed to be strengthened, when you got to affect the content of the activity and therefore the activity itself felt meaningful.

KEYWORDS:

Participation, mentalization, communality, interaction, collaboration in upbringing, early childhood education, development project

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 OSALLISUUS	7
2.1 Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa	8
2.2 Mentalisaatio menetelmänä lasten osallisuuden selvittämisessä	13
3 YHTEISÖLLISYYS	18
3.1 Yhteisöllisyyden kokemus lapsilla	19
3.2 Kasvatusyhteistyön merkitys varhaiskasvatuksessa	22
3.3 Sosiaalisten taitojen ja vuorovaikutuksen merkitys yhteisössä	25
4 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS	28
4.1 Kehittämistehtävä	28
4.2 Toimintaympäristö ja toimijat	29
4.3 Kehittämismenetelmät	32
4.4 Prosessikuvaus	37
4.5 Toiminnan dokumentointitavat ja tuotetut materiaalit	41
5 KEHITTÄMISTYÖN TULOKSET	44
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA ARVIOINTI	47
6.1 Tulosten tarkastelu suhteessa tavoitteisiin ja tietoperustaan	47
6.2 Toteutuksen ja menetelmän arviointi	48
6.3 Eettisyyden ja luotettavuuden arviointi	50
6.4 Oppimisprosessi sekä ammatillinen kasvu ja kehitys	52
6.5 Kehittämisideat	54
LÄHTEET	56

LIITTEET

- Liite 1. Kysely
- Liite 2. Palaverimuistio 7.4.2017
- Liite 3. Palaverimuistio 5.5.2017
- Liite 4. Liikuntatuokion kulku

- Liite 5. Satuhieronta
- Liite 6. Taidepajan esimerkit
- Liite 7. Palautepyynnöt palautelaatikoissa
- Liite 8. Leikkipäivän 23.5.2017 kirjalliset palautteet
- Liite 9. Palautepalaveri 26.5.2017
- Liite 10. Leikkipäivän mainos

KUVAT

Kuva I. Taidepajan yhteismaalauksen tekoa.	36
Kuva II. Taidepajan yhteismaalaus tekovaiheessa.	36
Kuva III. Taidepajan työvälineitä.	37
Kuva IV. Taidepajan valmiita kortteja.	37
Kuva V. Vanhempien ideoita post-it –lapuilla.	42

KUVIOT

Kuvio I. Lasten osallisuuden portaat Hartin (1992) mallin mukaan. (Turja 2010, 35).	9
---	---

1 JOHDANTO

Kehittämistyömme käsittelee osallisuuden ja yhteisöllisyyden tukemista Turun kunnallisen varhaiskasvatuksen ja Mannerheimin Lastensuojeluliiton Varsinais-Suomen piirin yhteistyöhön liittyvässä toiminnassa Perhekeskus Marakatissa Turussa. Tarkoituksena oli lisätä näiden yhteistyötahojen toiminnan vaikutusta lasten osallisuuteen ja hyvinvointiin, vanhempien osallisuuteen ja vanhemmuuden tukemiseen. Aihe löytyi opinnäytetyön aihepankista, jota lähdimme itse kehittämään ja tarkentamaan. Kiinnostus kyseiseen aiheeseen nousi yhteisestä mielenkiinnosta järjestötoimintaa kohtaan, millaisia palveluita heillä on tarjota perheiden ja lasten tarpeisiin vastaamiseen sekä miten lasten ja vanhempien äänen saisi kuuluviin.

Tärkeimpänä tavoitteena tässä kehittämistyössä oli Mannerheimin Lastensuojeluliiton Varsinais-Suomen piirin Perhekeskus Marakatin asiakkaiden, lapsien sekä heidän vanhempiensa, osallisuuden ja yhteisöllisyyden tukeminen. Kehittämistehtävämme oli suunnitella ja toteuttaa keväällä 2017 Perhekeskus Marakatissa yhteistoimintapäivä, jossa lapset pääsivät toimimaan yhdessä vanhempiensa kanssa ja jonka sekä suunnitteluun että toteutukseen Perhekeskus Marakatin asiakkaat osallistuivat. Kehittämismenetelmänä käytimme mentalisaatiota, jonka kautta pyrimme saamaan lasten äänen kuuluviin sekä tietoa lasten mielenkiinnon kohteista. Halusimme kehittämistyömme kautta parantaa lasten ja vanhempien hyvinvointia sekä keskinäistä vuorovaikutusta. Tuotoksena järjestimme Perhekeskus Marakatissa keväällä 2017 lasten toiveiden mukaisen leikkipäivän, joka sisälsi kaksi erilaista lasten ja vanhempien yhteistä toimintatuokiota.

Raportin ensimmäisessä osiossa kerromme lasten osallisuudesta varhaiskasvatuksessa sekä mentalisaatiosta menetelmänä lasten osallisuuden selvittämisessä. Lisäksi käsittelemme yhteisöllisyyttä varhaiskasvatuksen näkökulmasta sekä kasvatusyhteistyön ja sosiaalisten taitojen ja vuorovaikutuksen merkitystä yhteisöissä. Kehittämistyömme toisessa osiossa kuvaamme kehittämishankkeemme toteutusta: kehittämistehtävää, toimintaympäristöä ja kehittämismenetelmiä. Kerromme myös toiminnan dokumentointitavoista sekä tekemästämme kehittämisaineiston analyysistä. Raporttimme viimeinen osio käsittelee tekemiämme johtopäätöksiä sekä työskentelyn ammatillista itsearviointia.

2 OSALLISUUS

Osallisuus viittaa kuulluksi tulemiseen itseä koskevissa päätöksissä. Lisäksi se liittyy mielipiteen ilmaisemiseen sekä oman yhteisön aktiivisena jäsenenä toimimiseen. Osallisuuden kokemukset ovat kaikkein tärkeimpiä aidon persoonallisuuden ja luovuuden kehittymiselle. Osallisuus on aina vuorovaikutuksellista ja jokainen vuorovaikutustilanne muokkaa lapsen kokemusta itsestään. Jokainen tarvitsee tunteen, että on hyväksytty joukkoon. Yhteisöllisyys rakentuu osallisuuden varaan, joka taas luo sosiaalista terveyttä ja hyvinvointia. (Mäkelä 2011, 14-17, 20-21.) Ihmiset toimivat omissa rooleissaan yhteisöissä, ja he kaikki vaikuttavat päätöksentekoon ja suhtautumistapoihin jollakin tapaa. Yhteisöllisyys on erilaisten yhteisön tarjoamien moraalisten päämäärien, tavoitteiden, arvojen ja normien tiedostamista, jäsentämistä ja näkyväksi tekemistä. (Sosiaalityön yhteisöllisyyttä etsimässä 2015, 7.)

Kun ihminen kokee jonkin asian merkitykselliseksi, hän haluaa sitoutua siihen ja yleensä samalla saa tunteen yhteisöllisyydestä, eli siitä, että voi vaikuttaa asioihin ja tulee kuulluksi ja kohdatuksi. Yhteisöllisyys edellyttääkin ihmisten jatkuvaa neuvottelua yhteisistä päämääristä, osallisuuden tavoista, toimintakäytännöistä, rooleista sekä tavoista olla osa yhteisöä. Yhteisöllisyys ja yhteisöön kuuluvien jäsenten keskinäinen vuorovaikutus synnyttävät sosiaalista pääomaa ja osallisuutta. Kun tämä toimii voi yhteisön jäsenten kyky toimia keskenään sekä luottaa toisiinsa lisääntyä. Sosiaalinen pääoma voidaan käsitellä sellaisina yhteisöllisinä piirteinä, jotka tekevät yhteisön toimintaa edistävää luottamusta vahvemmaksi, sekä lisäävät vastavuoroisuutta ja verkostoitumista sekä yhteenkuuluvuuden tunnetta. (Sosiaalityön yhteisöllisyyttä etsimässä. 2015, 8.)

Osallisuus on yhteisön tuottama, mutta se koetaan yksilöllisesti. Se voi ilmetä eri ihmisille eri asioina, esimerkiksi tiiviinä mukana olemisena ja yhteiseen toimintaan tai mahdollisesti rivijäsenyyteen ja satunnaisiin yhteisiin tilaisuuksiin osallistumisena. Osallisuutta voidaan pitää myös demokraattisena käsitteenä, joka kuvaa ihmisen mahdollisuuksia olla mukana, kuulua johonkin ja vaikuttaa hänelle tärkeisiin asioihin. (Pohjola 2015, 22.) Osallistuja voi ottaa osaa jo valmiiksi suunniteltuun ja organisoituun toimintaan ilman, että hän itse olisi ollut vaikuttamassa sen sisältöön. Osallistuminen voi tätä kautta olla ensiaskel syvemmissä osallisuudessa. Osallistamisella voidaan tarkoittaa esimerkiksi henkilökunnan vanhempiin ja lapsiin kohdistamia tekoja, joilla heitä yritetään saada osallisiksi toimintaan. (Turja 2011, 47.)

2.1 Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa

YK:n lapsen oikeuksien julistuksessa 1989 vuodelta 12 artikla sanoo, että lapsella tulee olla vapaus ilmaista näkemyksensä itseään koskevissa asioissa ja nämä näkemykset tulee ottaa huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla kuulluksi oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimielimissä suoraan tai edustajan kautta. 13 artiklassa kerrotaan, että lapsella on oikeus ilmaista vapaasti mielipiteensä. Vanhemmilla on velvollisuus ohjata lasta iän, kypsyyden ja kykyjen mukaan hänen etunsa mukaisesti. Lapsen oikeuksien sopimuksen keskeiset periaatteet ovat: tuoda esiin lapsen etu, lapsikeskeisyys sekä lapsen voimaannuttaminen. (Suomen Unicef 1989.) Perustuslaissa 6§ kerrotaan, että viranomaisilla on erityinen velvoite kohdella lapsia tasa-arvoisesti yksilöinä ja antaa heille mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin (Oikeusministeriö 1999). Lisäksi lastensuojelulaissa 8§ sanotaan, että palveluja järjestettäessä ja kehitettäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota lapsiin (Oikeusministeriö 2007).

Aikuinen on vastuussa lapsen osallistumisesta. On yleensä aikuisen päätettävissä, milloin lapsen osaaminen toimintaa kohtaan on riittävä tai milloin lapsen on turvallista osallistua. Lapsi voi silti haluta kovasti osallistua toimintaan, jolloin he voivat esimerkiksi katsella vierestä. Kuitenkin lasten rohkaisu toimintaan osallistumiseen on myös aikuisesta kiinni. Vaikka aikuinen johtaisi toimintaa, lapsille on annettava mahdollisuus auttaa toiminnan järjestämisessä. Voidaan myös tehdä niin, että lapsi ottaa vastuuta toiminnasta, mutta aikuinen seuraa koko ajan ja antaa tarvittaessa tukea. Aikuinen voi antaa myös lopuksi kannustusta tai palautetta. (Lindon 2005, 54.)

Osallisuutta voidaan tarkastella valtasuhteina aikuisen ja lapsen välillä. Hart (1992) on laatinut lasten osallisuuden portaat (kuvio I) lasten ympäristöjen kehittämisprojektien yhteydessä. Tässä Hartin mallissa lasten osallisuuden taso määräytyy sen mukaan, kuinka paljon lapsille annetaan tietoa tulevasta toiminnasta, kuka toimiin aloitteentekijänä ja kenen suunnitelmien mukaan toiminta etenee ja ketkä päättävät asioista. (Turja 2010, 35.)

Kuvio I. Lasten osallisuuden portaatt Hartin (1992) mallin mukaan (vapaa suomennos).

Portaiden kolme alinta porrasta ei pidetä suoranaisesti osallisuuteen kuuluvina. Ne kuvaavat lasten ajattelun manipulointia aikuisten toivomaan suuntaan, lasten seremoniallista mukana oloa aikuisten järjestämässä toiminnassa sekä muodollista kuulemista ilman seurausvaikutuksia. Osallisuuden alimmat askelmat kuvaavat sitä, että lapset saavat tietää mitä toiminnalla tavoitellaan, mutta aikuiset määräävät miten ja missä asioissa lapsia voidaan kuulla. Lasten osaksi jää näillä keskimmaisilla askelmilla palvella aikuisten tarkoitusperiä. Ylemmillä askelmilla lasten vaikutusvalta kasvaa ja lasten mielipiteet otetaan laajemmin huomioon. Kaikkein ylimmillä portailla lapset saavat tehdä aloitteita sekä suunnitella omia projektejaan, joissa aikuiset ovat apuna. Osallisuuden ylimmän tason toimintana pidetään aikuisten ja lasten keskinäistä yhteistoiminnallisuutta. (Turja 2010, 35.)

Se mitä pidetään tavoiteltavana, riippuu kulloisenkin toiminnan luonteesta, osallistujista ja kontekstista (Sinclair 2004, 109). Varhaiskasvatuskontekstissa voisi olla tavoiteltavaa, että lapsi oppii huolehtimaan itsenäisesti omista tavaroistaan tai että lapset oppivat suunnittelemaan keskinäisiä leikkejä omatoimisesti. Iso osa varhaiskasvatuksen toiminnasta edellyttää aikuisten ja lasten välisiä yhteisiä keskusteluja, koska varhaiskasvatusta oh-

jaavat tietynlaiset vastuut ja tehtävät, joita on asetettu niin yhteiskunnan kuin huoltajienkin taholta, joten näistä lapset eivät voi eivätkä osaa vielä päättää yksinään. (Turja 2010, 35).

Toinen osallisuuden tarkastelu-ulottuvuus liittyy toiminnan luonteeseen sekä yhteisöllisyyteen eli siihen millainen on sisällöltään ja vaikutuslaajuudeltaan se asia, jota ollaan käsittelemässä. Lapsi voi olla eri tavoin mukana suunnittelemassa ja päättämässä esimerkiksi omasta ravinnostaan, pukeutumisesta ja omista leikeistä. Kun edetään kohti laajempaa yhteisöä, tulevat seuraavina lasten keskinäisiin vuorovaikutustilanteisiin sekä lasten yhteisiin toimintaympäristöihin liittyvät asiat. Osallisuus voi laajentua koskemaan esimerkiksi yhteisten leikkien, leikkipaikkojen tai lasten toimintojen suunnittelua ja organisointia. Varhaiskasvatuksessa nousee esiin lasten ja aikuisten yhteisten asioiden käsittelymahdollisuuksia, sillä tämä on usein perheen lisäksi lapselle läheisimpiä yhteisöjä. (Turja 2010, 36.)

Sekä lasten oppimisen että osallisuuden kannalta keskeisiä asioita ovat vertaisryhmä sekä kokemus yhteisöön kuulumisesta (Opetushallitus 2016, 20). Kuulluksi tuleminen sekä osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa kuuluvat lasten oikeuksiin. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kunnioittaa näitä periaatteita ja luoda lapsille perusta demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle, jotta he luottaisivat omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa ja haluaisivat osallistua yhteisön toimintaan tulevaisuudessa. Lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja voidaan vahvistaa arvostavalla kohtaamisella, heidän kuuntelemisellaan ja aloitteisiin vastaamalla. Varhaiskasvatuksessa tulee huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa ikäänsä ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten itseluottamus kasvaa ja käsitys itsestä kehittyy. (Opetushallitus 2016, 24.)

Tutkivassa oppimisessa osallisuuden kannalta pyritään tukemaan lapsen kokemusta pystyvyydestä sekä tukemaan heidän kykyjään suunnitella ja toteuttaa toimintaa. Lapsi saa käsityksen itsestään toimijana, jonka mielipiteet, taidot ja tiedot otetaan huomioon ryhmässä. (Lipponen 2011, 38.) Lapsella on oikeus tulla kuulluksi hänen ikätasonsa ja kehityksensä mukaisesti. Hänen mielipiteitään on otettava huomioon ja kunnioitettava sekä heitä on pyrittävä osallistamaan kasvatusympäristön ja sen toiminnan suunnitteluun sekä arviointiin. (Turja 2011, 44.) Pienten lasten kohdalla osallisuus on mukana oloa muiden osapuolten kehittämässä toiminnassa. Lapselle tulee tarjota häntä kiinnostavia toimintoja, joista hän voi valita mieluisensa. Myöhemmin voidaan antaa lasten ideoille

enemmän tilaa, jolloin aikuiset toimivat enemmän avustajan roolissa toiminnan aikana. (Turja 2011, 50.)

Osallisuus on lasten oikeus, joka vaikuttaa heidän hyvinvointiinsa. Lasten monipuoliset verkostot, osallisuus ja sosiaalisen pääoman kartuttaminen ovat merkittäviä tekijöitä pyrittäessä lisäämään lasten parempia kasvuoloja pahoinvointia vastaan. (Marjanen ym. 2013, 86.) Osallisuuden kautta lapset saavat ymmärrystä yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista. Osallisuutta voidaan vahvistaa lasten sensitiivisellä kohtaamisella sekä antamalla lapsille kokemuksia kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin osallistuminen vahvistaa lasten ja huoltajien osallisuutta. Lasten osallistuminen toiminnan suunnitteluun auttaa heitä sitoutumaan ja motivoitumaan yhteiseen tekemiseen. (Opetushallitus 2016, 30.)

Pienet lapset kääntyvät usein oman, tutun, rakastavan aikuisen eli vanhemman puoleen, jonka ilmeistä lapsi pystyy tunnistamaan nopeasti kohdattavien tilanteiden merkityksiä. Osallisuus ja kuulluksi tuleminen koskevat jo pieniä lapsia, sillä sanalliset aloitteet saattavat puuttua. Vanhemmat lapset pystyvät jo ilmaisemaan leikkiaikomuksiaan, jolloin ne toimivat aikuisen ohjauksen nuorana. (Helenius & Lummelahdi 2013, 78.) Lapset halutaan nähdä aktiivisina ja aloitteellisina toimijoina, eikä vain passiivisina osapuolina. He hakevat omaa tilaa vuorovaikutuksessa sekä pyrkivät saamaan valtaa. Tässä kohtaa korostuu lapsen ja aikuisen välinen valtasuhde. Siinä korostuvat niin aikuisen näkemykset kuin yleiset käsitykset lapsen lapsesta, hänen perusolemuksestaan ja asemasta. Nämä käsitykset vaikuttavat siihen, kuinka itseohjautuvana lapsi nähdään toiminnassa ja millaista ohjausta hän näyttäisi tarvitsevan. (Turja 2011, 42-43.)

Mannerheimin Lastensuojelun Yhdessä lasten kanssa -julkaisussa osallisuutta kuvataan eräänlaisena polkuna. Ensimmäiseksi kasvattajat ja vanhemmat pysähtyvät tutustumaan ja miettimään tulevaa. Toisessa vaiheessa lapset otetaan mukaan, heidät jaetaan pienryhmiin sekä heitä kuunnellaan ja havainnoidaan. Kun turvallinen ilmapiiri on luotu, siirrytään kolmanteen vaiheeseen eli aletaan yhdessä suunnitella toimintaa. Neljännen vaiheen eli toteutuksen aikana dokumentoidaan eri tavoin yhteistä toimintaa. Lopuksi viidennessä vaiheessa aikuiset yhdessä arvioivat matkaa ja miettivät mitä voisi kehittää. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2005, 13.) Lasten ja aikuisten keskustellessa, leikiessä, suorittaessa yhteisiä askareita ja sopiessa asioista keskenään, syntyy kasvatusyhteisöön yhteisyys ja siihen liittyvä yhteisyyden tunne. Kun asioita käsitellään yhteisessä kokouksessa, niistä tehtävät sopimukset antavat jokaiselle yhteisön jäsenelle

mahdollisuuden osallistua asian käsittelyyn, ja sitä kautta vaikuttaa lopputulokseen (Haapamäki ym. 2000, 12, 15).

Lapsen omilla vuorovaikutustaidoilla ja motivaatiolla on merkityksensä siihen, miten lapsi pääsee mukaan toimintaan. Nämä asiat vaikuttavat myös siihen, miten hänet otetaan vastaan ryhmässä. Pienten lasten kohdalla on tärkeää, että vanhemmat ja muut ympärillä olevat aikuiset tukevat hänen osallistumistaan. (Koivunen & Lehtinen 2015, 178.) Lapsi saa parhaat kokemukset, kun aikuinen kuulee ja ottaa huomioon hänen ajatuksensa ja mielipiteensä mutta samalla pitää kiinni niistä näkökohdista, joista aikuisen tulleekin vastata. Lapset opettelevat aina myös oman tahdon käyttöä, jolloin yhteisen tahdotilan rakentaminen auttaa ja kasvattaa lasta. Lapsi saa kokemuksia siitä, ettei erilaisten näkemysten välillä tarvitse aina vallita vain joko-tai -asetelma, vaan yhteisellä toiminnalla voidaan luoda sekä-että -ratkaisuja. (Pekki & Tamminen 2002, 20.)

Suomen Lasten Parlamentin sivuilla opettaja Pirjo Rannisto (2007) on listannut, millaisista asioista osallisuuden kokemus syntyy. Hänen mukaansa oppilaan tulee voida kokea: ”- olen osa demokratiaa ja tasa-arvoa – minua pitää kohdella tasa-arvoisesti ja minulla on oikeuksia; minulla on tunne ja tieto siitä, että olen tärkeä ja kuulun isompaan porukkaan – olen osa isompaa kokonaisuutta; saan osallistua avoimeen ja rehelliseen keskusteluun ja tulen kuulluksi; olen mukana, innostan ja innostun; hyväksyn erilaisuuden ja välitän toisista – en kiusaa enkä alistu kiusattavaksi; olen mukana vaikuttamassa.”

Lapsen kokemuksta osallisuudesta voi olla vaikea hahmottaa. Epäsuorasti asiaa voi päätellä siitä, miten lapsi uskaltautuu tilanteisiin, joissa hän tapaa uusia ihmisiä ja mitä hän tavoittelee. (Poikkeus 2011, 87.) Lapsi voi osallistua omalla käyttäytymisellään ja saa sitä kautta kokemuksen osallisuudestaan. Hän voi antaa vuorovaikutustilanteissa aikuiselle erilaisia positiivisia asioita ja toimia aikuisen ohjeiden ja toiveiden mukaisesti tai sitten niitä vastaan. Pekki ja Tammi lisäävät pohdintaansa myös kysymyksiä: ehtivätkö aikuiset ottamaan tämän kaiken kunnolla vastaan? Pitävätkö aikuiset lapsen antamaa panosta osallistumisena, tärkeänä ja riittävänä? Huomaavatko ja huomioivatko aikuiset tilanteita, jotka sujuvat hyvin? Näkevätkö aikuiset vain ongelmatilanteet? (Pekki & Tamminen 2002, 61.)

Lasten näkökulmien tavoittaminen ja niiden ottaminen mukaan kasvatustyöhön on jokaisen kasvattajan haaste. Lapsen kuuleminen tuo esiin hänen omia näkemyksiään ja kulttuuriaan, ja tätä koskevan tiedon tuottamisessa lapsi on itse aktiivisesti osallisena. Kas-

vattajat, jotka arvostavat lasten näkökulmaa pystyvät luomaan sellaisia pedagogisia arjen käytäntöjä, jotka auttavat jokaista lasta ilmaisemaan omia kokemuksiaan, ajatuksiinsa ja tunteitaan monilla erilaisilla tavoilla vuorovaikutuksessa aikuisten ja muiden lasten kanssa. (Marjanen ym. 2013, 91.) Osallistava ajattelutapa edellyttää, että aktiivinen ja niin sanotusti tietävä aikuinen ryhtyy kuuntelemaan lapsia. Kun aikuiset alkavat tehdä havaintoja lapsista, toiminta voi muuttua ennalta arvaamattomaksi seikkailuksi. Lasten ajattelu ja itsensä tuottama kulttuuri voi poiketa paljon aikuisten ajattelusta ja kulttuurista. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2005, 16.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mainitaan, että varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa tulee edistää osallisuutta, yhdenvertaisuutta sekä tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Osallisuus vahvistuu, kun lapset ja huoltajat saavat osallistua toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen sekä arviointiin. Jokainen yhteisön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä. Varhaiskasvatuksessa toimivien tulee tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä ja puuttua niihin hienotunteisesti. Kun vuorovaikutus on myönteistä ja kannustavaa, tuetaan samalla lapsen oman identiteetin sekä itsetunnon kehittymistä. (Opetushallitus 2016, 30.) Lapselle osallisuus ja tunne yhteenkuuluvuudesta merkitsevät sitä, että hänellä on mahdollisuus tulla kuulluksi jokapäiväisissä leikeissä ja askareissa, joihin hän osallistuu. Tärkeää on, että lapsi kokee olevansa hyväksytty, arvostettu ja tärkeä jäsen omassa yhteisössään. (Marjanen ym. 2013, 78.)

2.2 Mentalisaatio menetelmänä lasten osallisuuden selvittämisessä

Mannerheimin Lastensuojeluliiton julkaisemassa teoksessa Mentalisaatio perheiden kohtaamisessa kerrotaan mentalisaation tarkoittavan metakognitiivista ja metaemotionaalista kykyä pohtia omia ja muiden mielen sisältöjä ja tarkoituksia. Puhutaan siis kyvystä ajatella, millaisia tunteita kokee sekä kyseenalaistaa ja pohtia niitä sekä kyvystä pyrkiä tavoittamaan muiden ajatuksia ja tunteita. Vanhemmuuden tukemisessa mentalisaatiota voidaan käyttää tavoitteena saada vanhempi ymmärtämään lapsen tunteita käytöksen takana, tapahtumaa pyritään siis näkemään lapsen silmin. Kun vanhempia ohjataan käyttämään ja kehittämään omaa mentalisaatiokykyään, heidän osallisuutensa lapsen kasvun ja kehityksen tukemiseen paranee ja he pystyvät paremmin toimimaan lapsen tarpeiden mukaisesti. Samalla vanhemman ja lapsen kiintymyssuhde paranee lapsen saadessa vanhemmaltaan tarvitsemaansa tukea ja huomiota. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2014a, 28.)

Mentalisaatiokehitys tapahtuu luonnostaan, jos vanhempi on riittävästi läsnä ja kiinnostunut lapsestaan ja tämän mielenmaailmasta. Lapsi oppii yhdessä vanhempansa tunnistamaan ja nimeämään erilaisia tunteita ja tarpeita itsessään ja muissa ihmisissä. Hän oppii hiljalleen, miten tunteita voi jakaa ja miten voi tulla ymmärretyksi. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2014a, 33.) Vanhempien tietoisuus lasten kehittyneistä ja kehittyvässä olevista valmiuksista on olennaista, jotta he omassa kasvatuksessaan kykenisivät kiinnittämään huomionsa niihin asioihin, joissa lapsi tarvitsee tukea (Marjanen ym. 2013, 122).

Emotionaalisella lukutaidolla tarkoitetaan kykyä tunnistaa ja ymmärtää omia ja toisten tunteita. Aikuiset voivat tukea lapsia tämän taidon oppimisessa, esimerkiksi tekemällä lapsen omia tunteita tietoisiksi lapselle, opettamalla nimeämään tunteita ja puhumaan niistä, auttamalla lasta tunnistamaan omien tai toisten voimakkaiden tunteiden lähteitä tai löytämään tapoja ilmaista tunteita häiritsemättömällä tai määrätietoisella tavalla aggressiivisuuden sijaan. Samalla aikuisen on oltava tietoinen lapsen tunteista ja reaktioista, kuunnella empaattisesti ja hyväksyä lapsen tunteita sekä asettaa tavoitteita edellä mainittujen asioiden kehityksessä. (Lindon 2005, 213-214.)

Lapsen ja vanhemman vuorovaikutus tapahtuu joka päiväisissä arjen tilanteissa, joissa välitetään ja vaihdetaan tietoa ja tunteita. Lapsen varhaiskehitysvaiheessa aikuinen on suurimmilta osin vastuussa vuorovaikutustilanteiden säätelystä, mutta lapsen käyttäytyminen vaikuttaa vanhemman käyttäytymiseen. Lapsi toimii siis kuitenkin aktiivisena osapuolena vuorovaikutuksessa. (Laakso 2011, 60-61.)

Ennen kuin lapsi oppii puhumaan, hän kommunikoi suuresti eleiden ja eri äänien kautta. Aikuiset lähettävät nonverbaalisia viestejä ja niiden merkitykset voivat vaihdella positiivisesta negatiiviseen. Epäselvyyksiä yleensä tapahtuukin, jos sanat ovat ristiriidassa nonverbaaliseen kommunikaation kanssa. Lapset kiinnittävät paljon huomiota sanoman lisäksi siihen, miten jonkin asia ilmaistaan. Aikuiset eivät aina ymmärrä, kuinka paljon lapset huomaavat sanattomia viestejä ja ovat valppaana eri tunneilmastoille. Lisäksi ikävä kyllä lapset usein myös ajattelevat asian johtuvan heistä, jos jokin on huonosti, kun asialle ei löydy muuta selitystä. (Lindon 2005, 290.)

Aikuinen pystyy seuramaan lapsen ajattelua havainnoimalla. Vaihtoehtoina tähän ovat esimerkiksi miten lapsi reagoi erilaisissa tilanteissa, samalla välttelemällä suoria päätelmiä. Tärkeää on myös kuunnella mitä lapsi sanoo ja miten. Keskusteluissa kiinnitetään huomiota mitä lapsi vastaa ja reagoi aikuisen kysymykseen ja taso pidetään dialogisena

eikä vain aikuisen kysymyksiin pohjautuvana. (Lindon 2005, 357). Jos vanhemman ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa on vaikeuksia, kysymys on usein vastavuoroisuuden puutteista. Vanhempi ei mahdollisesti reagoi lapsen itkuun eikä ota lasta syliin tai hän ei vastaa lapsen aloitteisiin tai vastaa vihamielisesti. Vanhemman käytös voi olla myös tunkeilevaa, ylistimuloivaa tai lapsen aloitteita katkaisevaa. Pulman ydin saattaa olla vanhemman kyvyttömyys tai haluttomuus jakaa lapsen tunteita ja kokemuksia tai olla lapsen käytettävissä tunteiden säätelyssä esimerkiksi lohduttamalla tai jakamalla lapsen onnistumisen ja ilon kokemuksia. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2014a, 36.)

Kun lapsen havainnoija sanoittaa lapsen tunteet, häneltä saattaa jäädä mainitsematta piilossa olevat tuntemukset. Lapselle, joka näyttää vihaiselta siksi, että hän kaipaavat lohdutusta, havainnoijan sanoessa "Olet vihainen", sanat voivat jäädä epäselviksi. Jos lapsi tuntee pelkoa ja pidättynyttä suuttumusta, mutta samalla tarvetta lohdutukselle, havainnoijan sanoessa "Olet peloissasi", lapsi hämmentyy, sillä tunteet ovat samat. Tunteiden esillepano oli erilainen vain aikuinen ymmärtää sen, sillä lapsi vasta opettelee kieltä. Tämä voi johtaa siihen, että lapsen on vaikea myös ilmaista itseään. (McKinsey Crittenden 2011, 112.)

Mentalisaatio toteutuu parhaiten turvallisessa kiintymyssuhteessa, jolloin lapsi kohdataan läsnäolevasti, virittäytyään samalla tasolle hänen kanssaan ja annetaan todellisuusarvoa hänen kokemuksilleen ja tuntemuksilleen. Lapsi kehittää kykyään tulkita toisten käyttäytymistä sekä kestää ja ajatella omia tunteitaan toisten ihmisten kanssa. On tärkeää, että lapsi oppii ymmärtämään omien ja toisten tunteiden monimuotoisuutta, kestämään turhautumista ja ajattelemaan ennen toimimista. Jos vanhempien omat kivuliaat tunnetilat estävät heitä tavoittamasta lapsen mieltä ja suhtautumaan lapseen empaattisesti, lapsi voi kokea vanhempien hylänneen hänet juuri silloin, kun hänellä olisi suurin tarve saada läheisyyttä ja ymmärrystä. Ammattilaisten on tärkeää auttaa vanhempia tiedostamaan lapsen ahdistusta, sillä muuten lapselle voi jäädä vaikeus luottaa aikuisiin ja tukeutua heihin. (Schulman, 2015, 64, 67.)

Lapsen ja vanhemman suhde syntyy yhdessä jaetuista kokemuksista. Jos lapsi saa arjessaan lohdun, ymmärryksen, kärsivällisyyden, ilon, rakkauden ja hyväksynnän kokemuksia ja samalla häntä autetaan rauhoittumaan ja selvittämään vaikeuksiaan ratkaisuja ongelmakeskeisesti, pikkuhiljaa hänen rauhoittumisen taitonsa kehittyä ja hän osaa etsiä myönteisiä ratkaisuja vastoinkäymisissä. Kun kommunikointi on kunnioittavaa, sekä lapset että vanhemmat voivat paremmin. Vanhemmuus, joka sisältää myötätuntoa

ja kunnioittavuutta, vahvistaa lapsen me-kokemusta sekä yhteen kuuluvuutta ja yhteyden kokemusta. Jos vanhemmat huomaavat ja ymmärtävät ainoastaan oman kokemuksensa, kommunikaatiossa saattaa olla vaikeuksia eikä lapsi ole enää vastaanottavainen aikuisen viesteille. Kunnioittava aikuinen pyrkii toiminnallaan siihen, ettei lapselle tule alempiarvoisempi tai alistettu olo. (Juusola 2011, 16-17.)

Lapsi tarvitsee turvallisuuden kokemuksen, joka kehittyy läheisten kontaktien avulla perheen sisällä sekä muiden lapselle tärkeiden aikuisten kanssa. Varhaislapsuuden kokemuksilla on suuri merkitys, sillä ne muotoilevat lapsen emotionaalista kehitystä, turvallisuuden kokemista sekä sitä, miten he näkevät oman sosiaalisen maailmansa. (Lindon 2005, 188-189.) Vastavuoroinen kiintymyssuhde lapsen ja aikuisen välillä on edellytys lapsen empatiataidoille ja tottelemaan oppimiselle. Se on myös perusta toisiin ihmisiin luottamiselle ja lapsen omanarvontunnolle. (Kinnunen, 2005, 16.) Turvallisesti kiintyneiden lasten vanhemmat ovat yleensä saatavilla, sensitiivisiä ja herkästi reagoivia. Vanhemman sensitiivisyys merkitsee, että hän tunnistaa herkästi lapsen emootiot ja hänen yleisen tunnetilansa, minkä kautta hän pystyy reagoimaan lapsen käyttäytymiseen parhaalla mahdollisella tavalla. (Hughes 2011, 148.)

Kehittyneen mielensä avulla vanhempi pystyy vastaanottamaan lapsensa vaihtelevia ja hajanaisia tunnetiloja ja -viestintää, välittämään tälle, että tunteet ovat kestettävissä ja ne ovat mielekkäitä, ja sitä kautta rauhoittamaan lasta. Vaikka lapsi saattaa käyttäytyä levottomasti tai vetäytyvästi, mielenmalttinsa säilyttäen vanhempi pystyy sulauttamaan niitä ymmärrettävämmiksi ja siedettävämmiksi. Vanhempi pyrkii tavoittamaan tunnereaktioiden taustalla olevia merkityksiä ja toimimaan tilanteeseen sopivalla tavalla. Jos kuitenkin vanhempi ei pysty tähän, hän kohtaa lapsensa mekaanisesti tai yksioikoisesti ilman myötäelämistä, jolloin lapsi jää vaille mentaalista kannattelua ja ymmärtämistä. (Schulman 2015, 63.)

Myötätunto ei rajoitu ainoastaan välittömiin tunnereaktioihin. Myötätuntoa on helppo kokea, kun lapseen sattuu. Paljon vaikeampaa on kokea sitä, kun hän potkii, heittelee tavaroita ja huutaa tai jos lapsen etu ja näkemykset ovat ristiriidassa aikuisen kanssa. Jotta myötätuntoa voi kokea suuremmalla tilanneskaalalla, vaaditaan tavoitteellista kehittymistä. Kehitettäessä empatiaa yritetään nähdä asiat lapsen näkökulmasta sekä yritetään ymmärtää mitä hän tuntee ja kokee. Myötätuntoista tietoisuutta yritetään tuoda siihen, mitä on tapahtumassa joka hetki. Tähän kuuluu tietoisuus myös omista tunteista. Varsinkin tunnemyrskyjen aikana vanhemmista saattaa tuntua aivan yhtä vaikealta kuin lapsistaankin opetella suuntaamaan keskittymistään sisäänsä tai kiinnittämään huomiota

heidän kehonsa lähettämiin tunteisiinsa ja vihjeisiin. Vaatii energiaa, huomiota ja jatkuvaa harjoitusta löytää sopivia ja tyydyttäviä tapoja kohdata omat todelliset tarpeet. (Kabat-Zinn & Kabat-Zinn 2011, 77, 90–91.)

Ihmisen omat ajatukset vaikuttavat usein käsitykseen muista. Ennako-oletukset voivat olla peräisin esimerkiksi sellaisista käsityksistä lapsista, joita on kuultu muilta. Se voi olla väritynyt positiivisesti tai negatiivisesti, mutta ei kuitenkaan välttämättä vastaa todellisuutta. Lisäksi myös epäasialliset mielipiteet voivat väärentää lopputulosta. Jos käsitys lapsesta on kielteinen, on vaikea huomata myönteisiä asioita. Ennakoasenteilla on myös merkitystä, miten lapsen näkee. (Koivunen & Lehtinen 2015, 66.)

Mentalisaation vahvistaminen on pääosin tiedostettua, vaikkakin ei-teoreettista. Ei-teoreettisella lähestymistavalla viitataan siihen, ettei mentalisaatiota ja sen ulottuvuuksia luennoida suoraa vanhemmille, vaan pyritään auttamaan heitä itse mentalisoimaan. Toisin sanoen tarkoilla ja täsmällisillä vuorovaikutushetkeen keskittyvillä kysymyksillä autetaan vanhempien kykyä pitää lapsen mieli mielessä. Vanhempien mentalisaatiokykyä vahvistava työ pyrkii ymmärtämään lapsen sisäistä maailmaa, mutta samalla ottaa huomioon myös lapsen ulkoisen olemuksen. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2014a, 37.)

3 YHTEISÖLLISYYS

Ihmisellä on tarve kuulua ryhmään ja osallistua vuorovaikutuksen toisten kanssa. Erityisesti pienellä lapsella herkkyyks ja kiinnostus vuorovaikutukseen korostuvat. Sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ihmisen yksilöllinen identiteetti kehittyy koko elämän ajan. Yhteisöön liittyminen, toisten huomioiminen sekä omien tarpeiden säätelyn oppiminen ovat tärkeitä taitoja. Näiden oppiminen tapahtuu päivittäisessä yhteisön keskeisessä vuorovaikutuksessa. (Järvinen & Mikkola 2015, 25, 17.)

Yhteisöllisyyteen liittyy tunne ryhmän keskinäisestä yhteen kuulumisesta ja ryhmän jäsenet ovat tärkeitä toisilleen. Yhteisössä vallitsee jaettu usko siitä, että yhteisön jäsenten tarpeet tulevat tyydytetyiksi, kun he sitoutuvat olemaan yhdessä. Yhteisöllisyyttä voidaan tarkastella neljän peruselementin kautta. Nämä ovat: jäsenyys, vaikuttaminen, integraation ja tarpeiden tyydyttyminen sekä jaettu emotionaalinen yhteys. (Koivula, 2011, 125.)

Jäsenyydellä tarkoitetaan yhteisöön kuulumisen tunnetta tai tunnetta henkilöiden välisestä yhteydestä. Vaikuttaminen antaa tunteen yksilön merkityksellisyydestä ryhmälle sekä toisaalta myös ryhmän merkityksestä yksilölle. Integraatiolla ja tarpeiden tyydyttämisellä tarkoitetaan yksilön tarpeiden tyydyttymistä yhteisön jäsenyyden kautta. Jaettu emotionaalinen yhteys merkitsee, että ryhmän jäsenillä on yhteinen, jaettu historia, yhteistä aikaa ja samankaltaisia kokemuksia. (Koivula, 2011, 125.)

Yhteisöjen jäsenyydessä ja niihin osallistumisessa on enimmäkseen kyse oppimisesta: sekä yksilön, että yhteisön oppimisesta. Yhdessä toimiessaan ja yhteisön jäsenenä lapset oppivat erilaisia taitoja sekä ohjaavat toistensa oppimista ja toimintaa. Näissä tilanteissa lapset pääsevät osallisiksi sellaisiin tietoihin ja taitoihin, jotka ovat tärkeitä heidän vertaisyhteisöissään. Yhteisöllisellä oppimisella tarkoitetaan koordinoitua, yhtäaikaista toimintaa, jossa pyritään rakentamaan ja säilyttämään yhteinen ja jaettu käsitys opittavana olevasta asiasta. Tämä edellyttää, että oppijat ovat kehityksessään suunnilleen samalla tasolla ja toimivat yhteisen päämäärän eteen aidosti yhdessä ilman työnjakoa. (Koivula, 2011, 125.)

3.1 Yhteisöllisyyden kokemus lapsilla

Lapsi kasvaa hitaasti osaksi yhteisöä seuraamalla muiden toimintaa ja omaksumalla sen kulttuurisia välineitä. Sosiokulttuurisen teorian mukaan lapsi rankentaa omaa minäkuvaansa niiden suhteiden mukaan, joita hänelle tarjotaan lähiympäristössään. Samalla oppiminen yhteisössä saa myös yhteisöllisen luonteen. (Kronqvist 2011, 29.) Lapsen kohdalla osallisuuden toteutuminen edellyttää lapsen kokemusta siitä, että hän tulee kuulluksi ja ymmärretyksi. Lapsen aloitteisiin ja ideoihin on suhtauduttava myönteisesti ja kannustavasti sekä hänelle on annettava mahdollisuus tehdä valintoja ja osallistua päätöksentekoon. Lapsen hyvinvointiin vaikuttaa se, kokeeko hän olevansa aktiivinen toimija omassa elämässään. (Järvinen & Mikkola 2015, 25, 17.)

Yhteisöllisyyden merkitys lapsilla pohjautuu lähinnä jäsenyyden tuottamiin kokemuksiin ja tunteisiin. Merkityksellisyyskokemus sekä yhteenkuuluvuus ovat osa yhteisöllisyyden tunnetta. Pienillä lapsilla yhteisöllisyys ja ystävyyssuhteet liittyvät tiiviisti toisiinsa. Yhdessä toimiessaan lapset oppivat toisiltaan ja siksi myös yhteisöllinen oppiminen liittyy yhteisöllisyyteen. Huomion kiinnittäminen yhteisöllisyyden ja yhteisöllisen oppimisen edistämiseen voi auttaa lapsiryhmän toimintaa niin että lapsiryhmästä muodostuu kaikkien lasten osallisuutta tukeva kasvu ympäristö. (Koivula, 2011, 136-137.)

Aikuisilla saattaa olla joskus vaikeuksia ymmärtää lapset samaan aikaan tasa-arvoisiksi suhteessa itseensä, kuten voimavarojen jakamisessa, mutta myös silti erityisen suojelun tarpeessa oleviksi. YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen määrittelemistä perusasioista huonommin toteutuu lapsen oikeus aktiiviseen osallisuuteen. Erilaisia hyviä ja luovia kokeiluja löytyy, joissa lapset ovat voineet vaikuttaa joko omiinsa tai yhteisiin asioihin. Harmillisen usein tällaisissa tilanteissa jäädään puolitiehen, kun lapset osallistetaan aikuisten tavoilla aikuisten mallien mukaan tai vain muuten aikuisten ehdoilla. Erilaisia keinoja lasten aktiiviselle osallistumiselle heidän tavoillaan ja ehdoillaan tulisi löytää enemmän. (Pekki & Tamminen 2002, 12.)

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa vuodelta 1989 sanotaan muun muassa: "Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita." (Suomen Unicef 1989.)

Lapset voivat olla aidosti osallisia ja aktiivisia toimijoita yhteisön arjessa, kun on saatu tietoa lasten näkökulmista ja ajatuksista. Lisäksi on etsittävä tietoa siitä, mitkä toimintatavat ovat luontaisia lapsille ja miten aikuiset voivat edistää vastavuoroista toimintaa lasten kanssa. Lapsinäkökulmaisen toiminnan lähtökohtana on se tieto, joka tulee lapsilta itseltään. Toiminnasta saadaan yhteisöllistä ja vastavuoroista kun siihen liitetään ammattilaisen tieto ja osaaminen. Sekä lapset että ammattilaiset asettavat tutkivia ja ihmetteleviä kysymyksiä, joihin he etsivät tahoillaan vastauksia. (Karlsson 2012, 24, 43.)

Lapsinäkökulman mukaan ottamisessa ja osallistavassa toiminnassa ei sivuuteta vanhempien, ammattilaisten, tutkijoiden ja päättäjien tietoja ja osaamista. Yhteisöllinen näkökulma pohjautuu pyrkimykseen asettua toisten asemaan ja että kaikilla osapuolilla on todellinen mahdollisuus tuoda esiin omia ajatuksiaan. Yhteisölähtöinen näkökulma tuo erilaisten yksilöiden näkemysten lisäksi esille uudentyyppistä tietoa, joka syntyy vuorovaikutuksessa ja jota ei tavoita erillisten näkökulmien esittelemisen kautta. Syyt ja seuraukset nähdään laajempänä ilmiönä, systeemisesti vaikuttavana verkostomaisena kenttänä, jolla on yhteisölliset, historialliset ja yhteiskunnalliset kytkökset. (Karlsson 2012, 48.) Yhteiskunnan näkökulmasta lapsen hyvinvointi on tärkeintä. Lapset, jotka voivat huonosti, ovat suuremmissa vaarassa syrjäytyä jo kouluiässä, sillä he eivät koe itseään osaksi yhteiskuntaa, eivätkä osallistu yhteisön rakentamiseen samalla tavalla kuin lapset, jotka ovat saaneet hyvän alun elämälleen. (Wikström, & Salminen 2005, 9.)

Kasvatusyhteisöjen kentälle kuuluu useita eri toimijoita, monia erilaisia näkemyksiä ja kilpailevia voimasuhteita. Lasten keskinäisten suhteiden rakentumisessa lyhyetkin vuorovaikutukset saattavat olla merkityksellisiä. Kasvattajien on ymmärrettävä ryhmäprosesseja ja osattava ohjata niitä lasten kehitystä tukevaan suuntaan sekä tuettava osallisuutta. Yhteisen päämäärän tavoittelu ja sitä kohti työskentely edesauttaa yhteisön kehittymistä, jolloin on myös otettava huomioon, että jokainen kokee itsensä tarpeelliseksi sen saavuttamisessa. (Karila ym. 2008, 111-113.)

Hyvä yhteisö muodostuu yhdessä suunnitellun tekemisen kautta. Aito toimiva yhteisöllisyys edellyttää lapsen aitoa kokemusta ryhmään kuulumisesta, kokemusta vaikutusvaltaisesta jäsenyydestä sekä mahdollisuudesta toimia tasavertaisessa vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Toimivassa yhteisössä myös pelisäännöt laaditaan yhdessä, jolloin niiden noudattamiseen on helpompi sitoutua kuin ulkoapäin annettuihin, pelkästään aikuisten laatimiin käytösohjeisiin. Jokaiselle lapselle tulisi turvata kokemus siitä, että hän saa itse vaikuttaa yhteisöönsä, sen muodostamiseen ja tuntee kuuluvansa siihen.

Haasteellista on, että kasvattajien tulisi turvata myös, ettei kukaan lapsista jää ilman toveria. Huomiota tarvitsee kiinnittää myös siihen, kuinka paljon tehdään erottelua esimerkiksi iän perusteella ja mikä vaikutus sillä on lasten omien yhteisöjen muodostukseen. (Marjanen ym. 2013, 58, 71.)

Yhteisöön kuuluminen antaa lapselle tilaisuuden opetella niitä taitoja, joita tarvitaan myöhemmin elämässä, kuten erilaisissa yhteisöissä, yhteiskunnassa ja jopa perheessä toimittaessa. (Marjanen ym. 2013, 49.) Yhteisöllisyys lisää muun muassa erilaisuuden arvostamista, toisten kunnioittamista sekä kykyä toimia joustavasti uusissa ja erilaisissa tilanteissa. Kun yhteisössä pyritään kokemukseen tasa-arvoisuudesta ja oikeudenmukaisuudesta, lapset oppivat arvostamaan erilaisuutta, he luottavat toisiinsa ja parhaimmillaan yhteisössä vallitsee myönteinen keskinäinen riippuvuus, toinen toisestaan huolehtiminen ja lojaalisuuden tunne. (Karila ym. 2008, 13-15.) Kun lapset työskentelevät vertaistensa kanssa, he voivat oppia esimerkiksi sosiaalisia taitoja, empatiakykyä ja toisen asemaan asettumista. Vertaisryhmän toiminnalla on olennainen merkitys lasten arjessa sekä sosiaalisten taitojen ja identiteetin rakentamisessa tulevaisuutta varten. (Marjanen ym. 2013, 61.)

Toimintakulttuuriin, joka palvelee varhaiskasvatuksen tavoitteita, kuuluu olennaisesti henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien kanssa. Yhteistyössä on tärkeää kunnioittava suhtautuminen yhteisön jäseniin sekä arvostus yhteistyötä kohtaan. Yhteisö auttaa lapsia toimimaan ryhmässä sekä rohkaisee hyvään vuorovaikutukseen. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävänä on tukea lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalia ystävyyssuhteita. Kun yhteisö on turvallinen, voidaan rakentavasti puuttua ristiriitoihin ja opetella keinoja niiden ratkaisemiseksi. Ohjatun vuorovaikutuksen kautta lapsi oppii tunnistamaan omaa ainutlaatuisuuttaan sekä taitoja toimia erilaisten ihmisten kanssa. (Opetushallitus 2016, 29.)

Itse tekeminen lisää usein hyvinvointia tuodessaan onnistumisen ja vaikuttamisen kokemuksia ja synnyttäessään parhaimmillaan välittämistä, huolenpitoa ja sitoutumista yhteisössä. Vaikka alkuperäisessä tavoitteessa epäonnistuttaisiinkin, yhteisöllisyys voi silti lisääntyä. Osana yhteisöllistä prosessia toimii tiedon ja kokemuksen siirtyminen eri sukupolvien välillä. Ne jotka osallistuvat yhteistyöhön voivat tunnistaa omien kokemustensa ja tietojensa tarpeellisuuden sekä lisätä tietojaan, kokemuksiaan ja toimintamahdollisuuksiaan tavalla, joka ei yksin toimittaessa välttämättä ole mahdollista. Erilaisia kokemuksia ja toisiaan täydentäviä tietoja voidaan hyödyntää ja niistä pystytään työstämään

yhteinen toimintasuunnitelma, kun prosessi koetaan yhteiseksi. (Tapaninen ym. 2002, 40, 44.)

Tärkeintä yhteisöllisyyden rakentumisessa ovat vallitsevat myönteiset tunnesiteet ja yhteenkuuluvuuden tunne. Lapsen positiivisen itsetunnon kehittymiselle välttämättömiä tekijöitä ovatkin siis osallisuus, osallistaminen, mukana oleminen ja yhdessä tekeminen. (Järvinen & Mikkola 2015, 37.)

3.2 Kasvatusyhteistyön merkitys varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä pyritään tukemaan lapsen varhaiskasvatusta siten, että jokainen lapsi saisi oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Vastuu toteuttamisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjällä ja muulla palvelujen tuottajalla. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa 2016 on kerrottu, kuinka merkittävänä pidetään yhteistyötä vanhempien kanssa. Yhteistyöllä tavoitellaan sekä huoltajien että henkilöstön sitoutumista lapsen turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Tätä kutsutaan kasvatusyhteistyöksi. Tärkeää kasvatusyhteistyön kannalta on molemminpuolinen luottamus ja kunnioitus sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus. Jotta yhteistyö olisi sujuvaa, vaatii se varhaiskasvatuksessa työskenteleviltä henkilöiltä aktiivisuutta ja aloitteellisuutta. Henkilöstön tulisi huomioida erilaiset perheet sekä jokaisen lapsen yksilölliset tarpeet. On tärkeää keskustella kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista sekä varhaiskasvattajien että huoltajien kanssa. (Opetushallitus 2016, 32-33.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan kasvatusyhteistyö tarkoittaa ”vanhempien ja henkilöstön tietoista sitoutumista toimimaan yhdessä lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen prosessien tukemisessa”. Kasvatusyhteistyön yhtenä tavoitteena on tunnistaa herkästi ja mahdollisimman varhain lapsen jollakin kasvun, kehityksen tai oppimisen alueella mahdollinen tuen tarve ja luoda yhteistyössä lapsen vanhempien kanssa yhteinen toimintastrategia lapsen kasvun tukemiseksi. (Stakes 2005, 31-32.) Kasvatusyhteistyön muoto voi vaihdella varhaiskasvatuksen aikana ja sillä voi olla erilaisia tehtäviä. Jotta voidaan turvata lapsen kokonaisvaltainen hyvinvointi, tulisi lapsen päivittäisiä tapahtumia ja kokemuksia jakaa huoltajien kanssa sekä keskustella havainnoista. Erityisen tärkeää on kertoa myönteisesti lapsen kehityksestä sekä kannustaa oppimista. (Opetushallitus 2016, 33.)

Yhteistyö vanhempien kanssa on olennainen osa varhaislapsuuden kehityksen tukemista. Vanhemmat ovat yhtäjaksoisesti mukana lapsensa elämässä. He tuntevat tämän yksilöllisesti ja ovat emotionaalisesti eri tavalla osallisena. Vanhemmilla on myös oikeus olla osallisena lapsia koskevien päätösten tekemisessä. Lisäksi vanhemmat ovat usein mielellään mukana toiminnan järjestämisessä. (Lindon 2005, 621.) Haastaviksi kysymyksiksi siis asettuvatkin: miten vanhemmat saadaan mukaan järjestettyyn lapsitoimintaan, millainen yhteistoiminta tuntuu vanhemmista mielekkäältä ja innostavalta sekä miten aito yhteistyö synnytetään? (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2005, 9.)

Kasvattajien tehtävänä on vanhempien kanssa tukea lapsen myönteisen minäkuvan sekä itsetunnon kehittymistä. Arjen kohtaamisissa lapselle opetetaan tunteita ja annetaan eväitä yhteisöllisyyteen. (Laes, 2005, 36.) Keskustelukulttuurilla on suuri merkitys hyvän kasvuyhteisön kannalta. On tärkeää keskustella avoimesti, kuunnella ja ymmärtää toisten näkemyksiä mutta kertoa myös rohkeasti omia näkemyksiä ja tuntemuksia, jotta kasvattajayhteisö kehittyisi. Kasvattajayhteisössä jokainen on omanlainen persoonansa, jolla on oma historiansa. Hyvä ilmapiiri ja vuorovaikutustaidot näkyvät kaikkialla, ja niillä on suuri merkitys lapsille ja heidän keskinäiselle vuorovaikutukselleen sekä mallioppimiselleen. (Marjanen ym. 2013, 87.)

Kun arvioidaan ammattilaisten ja vanhempien yhteistyön laatua, on otettava huomioon yhteiset tavoitteet. Löydetäänkö niitä ja pystytäänkö niitä toteuttamaan? Kun tavoitteet saadaan selkeään ja yksiselitteiseen muotoon, niitä on helpompi myös arvioida. Samalla puhutaan myös vanhempien osallisuudesta. Ammatilaisen tarvitsee miettiä seikkoja, kuten kuunnellaanko vanhempia riittävästi sekä arvostetaanko vanhempien oman lasten tuntemusta ja miten tämä näkyy suunnitellussa toiminnassa. Samalla on otettava huomioon, että jokainen vanhempi määrittää oman yhteistyötarpeensa. Kasvatusyhteisössä toista osapuolta edustaa vanhempi. Avoimilla kysymyksillä voidaan saada palautetta yhteistyön sujuvuudesta, jos sitä ei spontaanisti ilmene. (Koivunen & Lehtinen 2015, 114-115.)

Ammattilainen tai kaikissa tilanteissa vanhempikaan ei ole yksin asiantuntija perheen ja lapsen asioissa. Yhteinen keskustelu eri ammattilaisten ja vanhempien välillä synnyttää asiantuntijuutta, kun osapuolet kohtaavat toisensa ihmisinä ja keskustelevat elämästä ja siinä kasvamisesta avoimesti ja rehellisesti. Näin toimivassa yhteisössä myös vanhemmat viihtyvät ja uskaltavat laittaa itsensä likoon. Jos ammatillisuutta korostetaan liikaa, vanhemmat taas hyvin helposti vetäytyvät, koska kokevat tulevansa henkisesti mitä-

töidyiksi. Kun vanhemmat muiden yhteiskunnan toimijoiden kanssa ottavat määrätietoisesti ja yhteisesti vastuuta lasten kasvatuksesta ja turvallisuudesta, voidaan hyvinvoinnille rakentaa uusi kestävä perustus (Eskelinen 2005, 41).

Jyväskylän yliopiston julkaisemassa Silinskasin väitöskirjassa kerrotaan vanhempien osallisuuden ilmenevän koulupohjaisena ja kotipohjaisena osallisuutena. Koulupohjainen osallisuus tarkoittaa vanhempien yhteistyötä päivähoiton yhteisön kanssa. Tämä yhteistyö kehittää sosiaalisia toimintoja ja vähentää ongelmakäyttäytymistä. Kotipohjainen osallisuus tarkoittaa vanhempien osallistumista kotona lastensa päivähoitoon liittyviin toimintoihin. Toisin sanoen, kotona harjoitellaan samoja asioita kuin päivähoitossa. Silinskasin väitöskirjassa kuvataan myös kolme asiaa, jotka vaikuttavat vanhempien osallistumisen motivaatioon. Ensimmäinen on vanhempien motivoivat uskomukset, joihin kuuluu vanhempien erilaisten roolien rakentamisen ja minäpystyvyys eli uskomukset omiin kykyihin. Toinen on havainnot siitä, että heidät halutaan osallisiksi, miten siis päivähoitosta osoitetaan tai miten itse lapset osoittavat sen, että vanhemmat ovat tervetulleita osallistumaan. Kolmas on henkilökohtaisen elämän yhteydet asiaan, sisältäen tiedot ja taidot sekä ajan ja energian toimintaan. (Silinkas 2012, 14, 16-17.)

Varhaiskasvatuksessa tarvitaan sekä kasvattajan että vanhempien asiantuntijuutta. Kasvattajalla on tietoja ja taitoja, jotka liittyvät yleisellä tasolla kasvatukseen, lapsen kasvuun ja kehitykseen sekä mahdollisesti myös erityisvaikeuksiin. Vanhempien asiantuntijuus on tarkempaa, yksilökohtaista, ja se kohdistuu omaan lapseen. Vain vanhemmilla on tieto muun muassa lapsen historiasta, luonteesta, tavoista, perheen kulttuurista, arjen elämästä, kodin kasvatuskäytännöistä, sekä lapsen suhteesta sukulaisiin ja kavereihin. Lisäksi vanhempien oma arvio lapsen kehityksestä vaikuttaa ja tieto siitä, millaiset kasvatusmenetelmät lapselle soveltuvat. (Koivunen 2009, 156.) Lapsen huomatessa, että vanhemmilla ja kasvatuksen ammattilaisilla on toimiva suhde, hänessä herää luottamus. Lapsi tarvitsee herkästi reagoivan, hänen tunteitaan ja yksilöllisyyttään ymmärtävän ympäristön ja aikuisen. Vanhemman ja ammattilaisen yhteistyö kannattelee lapsen turvallisuuden tunnetta ja sosiaalista kehitystä. (Juusola 2011, 232.)

Tunteiden jakaminen on vastavuoroista. Mukana leikkimistä ja yhdessä oppimista tarvitaan, ei siis riitä, että aikuinen ohjaa lapsen leikkejä tai opettaa lasta. Tarkoitus on korostaa niitä tilanteita, joissa kumpikin osapuoli kokee olevansa tärkeä ja arvostettu. Tunteiden jakaminen vaatii aina yhteistä aikaa, keskinäistä luottamusta ja yhteisesti koettua turvallisuutta, toisaalta tunteiden jakaminen myös säästää aikaa. Esimerkiksi aikuinen

kykenee säätelmään ja ohjaamaan lasten käyttäytymistä tehokkaammin omien tunteidensa välityksellä. (Pekki & Tamminen 2002, 21.)

3.3 Sosiaalisten taitojen ja vuorovaikutuksen merkitys yhteisössä

Vuorovaikutukseen toisten ihmisten kanssa tarvitaan sosiaalisia valmiuksia ja taitoja. Lapsen tulee tulla kuulluksi ja olla osallisena yhteisössä, jotta hänen sosiaaliset valmiudet kehittyvät. (Marjanen ym. 2013, 76-77.) Yhdessä lasten kanssa rakennetaan yhteisöä, joka antaa mahdollisuuden lapsen kasvuun itsenäiseksi ja vastuulliseksi yksilöksi (Haapamäki ym. 2000. 34). On tärkeää antaa lapselle oppimiskokemuksia sekä toimintatapoja arjen elämään mukavan toiminnan ja leikin ohella. Kuten Haapamäki ja muut toteavat: ”Oppiminen ja kasvatus nähdään tässä yhteydessä tietojen ja taitojen yksilöllisenä ja yhteisöllisenä konstruointiprosessina, jossa ihmisten välisellä vuorovaikutuksella, oppimisympäristöllä ja tilanteella on vaikutus siihen, mitä opitaan.” (Haapamäki ym. 2000, 51.)

Keltikangas-Järvisen teoksessa kerrotaan sosiaalisuuden olevan synnynnäinen temperamenttipiirre. Sosiaalisia taitoja opitaan kokemuksen ja kasvatuksen kautta. Vaikka sosiaalisten taitojen oppiminen ei edellytä taustalleen mitään tiettyä temperamenttipiirrettä eikä korkea sosiaalisuus suoraan johda hyviin sosiaalisiin taitoihin, voi synnynnäisestä lähtökohdasta olla hyötyä nopeampaan oppimiseen. (Keltikangas-Järvinen, 2012, 50.) Sosiaalisten taitojen puuttuessa tai niiden ollessa riittämättömät, ihminen turvautuu usein primitiiviseen aggressioon, josta tulee helposti tapa. Jos vanhemmat käyttävät tätä kasvatukseen, toimintamalli tarttuu lapseen. Tässä kohtaa voi miettiä, miten lapsi voi tietää muidenkin keinojen olemassaolosta, joilla voi käsitellä vihaa ja pettymystä, elleivät vanhemmat niitä malleja tarjoa? (Juusola 2011, 22.)

Kasvuympäristön erot voivat aiheuttaa suuria eroja lasten sosiaaliseen alkupääomaan. Tämä puolestaan heijastuu lasten mahdollisuuksissa omaksua kulttuurista pääomaa, kuten tietoja, sosiaalisia taitoja ja moraalista luotettavuutta. Lasten ja nuorten mahdollisuudet rakentaa omaa sosiaalista pääomaansa eli omia sosiaalisia verkostojaan, luottamuksellisia suhteitaan ja arvojärjestelmäänsä riippuvat kerätyn ja saadun kulttuurisen pääoman laadusta ja määrästä. (Pulkkinen 2002, 46.) Pulkkinen lisää myöhemmin, että se sosiaalinen pääoma, joka lapsella on kodin ja muiden ihmissuhteiden kautta käytettävissä-

sään yhteiskunnan perusarvojen mukaisesti, auttaa häntä rakentamaan elämänsä tavalla, joka ilmentää hyvää sosiaalista toimintakykyä myös aikuisiässä (Pulkinen 2002, 131).

Jokainen lapsi opettelee sosiaalisia taitojaan omalla tavallaan. Lapsi luo jonkinlaisen suhteen jokaisen ryhmän jäsenen kanssa, myös ryhmää ohjaavien aikuisten. Ryhmä jossa lapsi toimii, on lapselle samaan aikaan voimanlähde ja stressitekijä. Tunne ryhmään kuulumisesta vahvistaa lapsen itsetuntoa, suojaa kiusaamiselta ja on täyttä sosiaalisten taitojen opettelua. Ryhmässä käyttäytymistä ohjaavat ennen kaikkea tunteet. (Juusola 2011, 176.) Lapset opettelevat sosiaalisia taitoja yhteisissä leikeissä. Leikki toimii välineenä mielikuvituksen, luovuuden, aktiivisuuden ja omatoimisuuden kehittymiseen. Samalla vahvistuvat lapsen motivaatio, eläytymiskyky ja ongelmanratkaisutaidot. (Kinnunen, 2005, 19.) Yhteisöön kuulumisen tunne on palkitsevaa, kun lapsen status on korkealla. On kuitenkin muistettava, etteivät kaikki lapset ole suosittuja eikä korkea sosiaalinen asema ole myönteisen kehityksen välttämätön edellytys. Joskus edes kohtalainen toverisuosio ei mahdollisesti suojaa lasta vaikeuksilta. Tämä voi tulla esille siten, että yhteisön ulkopuolelle jätetty lapsi ei pääse harjoittelemaan sosiaalisia taitoja niissä tilanteissa, joissa muut niitä opettelevat. (Marjanen ym. 2013, 48.)

Kun vanhemmat eivät ryhdy pakkotoimiin, esimerkiksi rankaisemiseen, lapsen rikkomuksen vuoksi, vaan vaativat lasta esittämään tietyn kannan asiasta, he osoittavat luottamusta lapsen kykyyn ottaa vastuuta teoistaan. Se auttaa vahvistamaan lapsen myönteisiä ja prososiaalisia käyttäytymispyrkimyksiä. Sosiaalisia vaikeuksia omaavalla lapsella voi olla myönteisten sosiaalisten taitojen puute, mikä heijastaa sisäisen hallinnan puutetta, sekä voi omata yhteiskunnan vastaisuutta, epäsosiaalisuutta. (Pulkinen 2002, 193.)

Lapsi pystyy tiedostamaan omat ajatuksensa, tunteensa ja pyrkimyksensä samaan aikaan kun hän on tietoinen toisen ihmisen mielen liikkeistä. Hän siis ymmärtää, että samaa asiaa tai tapahtumaa voidaan tarkastella erilaisista näkökulmista, jolloin hänen on mahdollista valita paras ratkaisu sen hetkiseen tilanteeseen. Lapsi oppii siis reagoimaan joustavasti. Tämä taito auttaa lasta kehittämään harkintakykyään, jolloin hän osaa eri tilanteissa vastata tai reagoida sopivalla tavalla impulsiivisen tai pakonomaisen reagoinnin sijasta. (Hughes 2011, 130–131.)

Sosiaaliseen kasvuun ja eettiseen kasvattamiseen liittyy myös toisten erilaisuuden hyväksyminen ja kunnioittaminen, tasa-arvoisuus ja oikeudenmukaisuus. Ryhmän toimintamalleista ja säännöistä sovitaan yhdessä niin, että kaikkia osapuolia kuullaan. (Vienola 2011, 171-172.) Kasvattaminen tapahtuu yhteisöllisesti. Aikuiset toimivat yhdessä lasten hyvinvoinnin ja oppimisen edistämiseksi, joten kasvatusympäristön ilmapiirillä ja ihmissuhteilla on suuri merkitys. Sosiaaliset taidot edistävät osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen kasvamista, yhteisön jäsenien on siis opittava ottamaan vastuuta itsestään ja toisista sekä osoittamaan tukea ja myötätuntoa toisiaan kohtaan. (Järvinen & Mikkola 2015, 10.)

4 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS

4.1 Kehittämistehtävä

Kehittämistehtävänä oli suunnitella ja järjestää yhteistyössä Perhekeskus Marakatin toimijoiden sekä kävijöiden kanssa yhteistoimintapäivä Perhekeskus Marakatissa. Toiminnan tavoitteena oli osallisuuden kokemuksen tukeminen niin lasten kuin vanhempienkin osalta sekä yhteisöllisyyden vahvistaminen perheiden ja työntekijöiden välillä. Lisäksi tarkoituksena oli kasvatusyhteistyön kautta moniammatillisesti toimien kannustaa myönteiseen ja kunnioittavaan vuorovaikutukseen vanhempien ja työntekijöiden välillä sekä saada aikuiset tukemaan lasta toimimaan yhteisössä sekä harjoittelemaan sosiaalisia taitoja.

Perhekeskus Marakatin toiminta on avointa ja maksutonta. Asiakaspalautte sekä kävijöiden toimintaehdotukset ovat sen toiminnalle tärkeitä. Halusimme toimia järjestön arvojen; lapsen ja lapsuuden arvostuksen, yhteisvastuun, inhimillisyyden ja yhdenvertaisuuden, mukaisesti kunnioittaen jokaisen kävijän yksilöllistä osallistumisen halua sekä vapaaehtoista ilmapiiriä. Toiminta perustui tunnelmaltaan lämpimään kohtaamiseen sekä yhteiseen, kaikkien mielipiteet huomioon ottavaan suunnitteluun. Kehittämistyöllämme pyrimme tukemaan lasten ja vanhempien arjen hyvinvointia Mannerheimin lastensuojeluliiton periaatteiden; avoimuuden, ilon, kumppanuuden, osallisuuden ja arjen arvostuksen, mukaisesti. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2017.)

Kohderyhmässä olevien lasten osallistamisen suunnittelu oli haaste heidän ikätasostaan ja selkeän puheen tuottamisen puuttumisesta johtuen. Ainoastaan toiminnan aikana oli mahdollista arvioida lasten eleistä ja ilmeistä, oliko toiminta heille mielekästä. Halusimme kuitenkin pitää myös lapset mukana koko prosessin aikana muillakin tavoilla, kuin vain yhteistoimintapäivän toimintahetkiin osallistujina. Tästä johtuen vanhempien osallistaminen toiminnan suunnitteluun oli erityisen olennaista ja tärkeää. Lapsia saatiin osallistettua niin sanotusti heidän omien henkilökohtaisten ammattilaistensa kautta.

Vanhempia pyrittiin osallistamaan mentalisaation kautta miettimällä, mikä voisi olla lapsen oma näkökulma toiminnan suunnittelussa. Asetimme vanhemmille kaksi kysymystä: millaisia asioita lapsesi tekee mielellään sekä millainen olisi lapsesi mielestä unelmien yhteistoimintapäivä? Vanhempien ideoiden kautta yhteistoimintapäivään koottiin taiteellista ja liikunnallista toimintaa. Toiminta järjestettiin helposti lähestyttäväksi tekemällä se

kaikille avoimeksi ja maksuttomaksi. Monipuolisella tarjonnalla sekä mainonnalla pyrittiin saamaan osallistujia. Lopuksi yhteistoimintapäivän toteutumista arvioitiin palautelapuille ja keskusteluilla. Vanhemmat ja lapset haluttiin pitää mukana koko prosessin ajan, toiminnan suunnittelusta sen toteuttamiseen sekä arviointiin.

Yhteisöllisyyttä lisättiin tekemällä kehittämistyöstä koko osallistujaryhmän yhteinen projekti. Suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin osallistuivat niin vanhemmat, lapset kuin työntekijätkin, toiminta ei ole siis vain ainoastaan ulkopuolisten järjestämää. Toiminnasta pyrittiin tekemään juuri asiakkaiden näköistä, heille sopivaa ja heidän itse haluamaansa. Näin pystytään myös kuroma ammattilaisen ja asiakkaan välistä rakoa pienemmäksi, jolloin näkökulmien jakaminen ja yhteisiin tavoitteisiin pääseminen on jatkossakin helpompaa.

Kasvatusyhteistyötä tehtiin tiiviisti prosessin ajan. Jokainen toiminta pyrki lapsen edun ajamiseen sekä tarpeiden huomioimiseen ja niiden mukaan toimimiseen. Vanhempien ja työntekijöiden vuorovaikutusta haluttiin helpottaa tasa-arvoisilla ja yksilöä arvostavilla keskusteluilla, joissa ei ole ammattilainen vastaan asiakas -tilannetta. Päätöksiä tehtiin yhdessä ja varmistettiin osapuolten tyytyväisyys. Lasten sosiaalisia taitoja ja yhteisössä toimimista harjoiteltaisiin toimintatuokioiden aikana muiden kanssa puuhatessa.

Painopisteen keskittyessä lasten ja vanhempien kokemukseen osallisuudesta ja yhteisöllisyydestä, halusimme vahvistaa myös moniammatillista yhteistyötä. Vaikka käytännön työskentely yhteistoimintapäivässä toteutuikin Marakatin työntekijöiden kanssa, ideoita pyöriteltiin myös muiden osapuolten kanssa, kuten Perhekeskus Heidekenissä työskentelevien Mannerheimin Lastensuojeluliiton sekä Turun kunnallisen varhaiskasvatuksen työntekijöiden kanssa. Näin haluttiin varmistaa, että kehittämistyöhön saatiin erilaisia näkökulmia ja että toimintamme oli varhaiskasvatuksellisesti laadukasta, merkityksellistä ja ajankohtaista.

4.2 Toimintaympäristö ja toimijat

Turun kaupungin varhaiskasvatus

Turussa varhaiskasvatuksen sisältöä ohjaavat: Lapsen oikeuksien sopimus, lait ja asetukset, valtakunnalliset varhaiskasvatuksen perusteet sekä esiopetuksen opetussuunni-

telman perusteet, Turun kaupungin strategia, strateginen palvelusopimus ja Operatiivinen palvelutuotantosopimus, Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma sekä Turun kaupungin suomenkielisen esiopetuksen opetussuunnitelman kuntakohtainen osio 2011, Päivähoitoyksikön varhaiskasvatussuunnitelma ja esiopetuksen opetussuunnitelma, ryhmän varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelma, lapsen varhaiskasvatussuunnitelma sekä Kasvun ja oppimisen seuranta. Arvot pohjautuvat sivistystoimialan arvoihin ja nämä arvot ovat: asiakaslähtöisyys, osaaminen ja luovuus, vastuullisuus, tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus sekä kansainvälisyys. Varhaiskasvatuspalvelut kuuluvat sivistystoimialaan. "Turun varhaiskasvatuspalvelut ovat osa lasten kasvatuksen ja opetuksen pääprosessia, josta vastaa palvelujohtaja. Varhaiskasvatuksen tulosalueesta vastaa tulosaluejohtaja. Varhaiskasvatuksen tulosalueen tehtävänä on huolehtia päivähoitolain mukaisesta lasten päivähoidosta ja perusopetuslain mukaisesta esiopetuksesta." (Turun kaupunki 2013, 3 ja 11.)

Mannerheimien Lastensuojeluliitto

Mannerheimin Lastensuojeluliitto on kansalaisjärjestö, joka edistää lapsen oikeutta hyvään ja onnelliseen lapsuuteen. Mannerheimin lastensuojeluliitto on kehittänyt varhaiskasvattajien käyttöön materiaaleja, joiden avulla harjoitellaan sosiaalisia taitoja. Jokaisen lapsen on tärkeää opetella toimimaan ryhmässä, ottaa toiset huomioon ja tuntea hyvät käytöstavat. Näitä taitoja opetellaan sekä kotona että varhaiskasvatuksessa. Tällä materiaalilla on tarkoitus tukea lasten sosiaalisten taitojen kehittymistä sekä herättää keskustelua tärkeistä aiheista kuten auttamisesta ja anteeksipyyttämisestä. Materiaalia on suunnattu sekä kouluihin että varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatusaineistoon kuuluu Reilusti ryhmässä -opas, joka on vapaasti saatavilla MLL:n verkkosivuilta. Oppaan mukaan laadukas varhaiskasvatus valmentaa lasta toimimaan ryhmässä ja vahvistaa lapsen kykyä ottaa toiset lapset huomioon. Tämä edellyttää aikuisten ohjaamista ja tukeamista. Aikuisen tehtävänä on kannustaa ja tukea lasten keskinäisiä vuorovaikutussuhteita, tukea empatiaa ja auttamishalua, kannustaa jakamiseen ja toisten huomioimiseen ja huolehtia siitä, että jokainen ryhmän jäsen voi hyvin. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2013.)

Mannerheimin lastensuojeluliiton kunnan kumppanina -esityksen mukaan MLL edistää perhekeskuksen ja kunnan välistä yhteistyötä. MLL:n ohjaajat vastaavat vapaaehtoisten rekrytoinnista ja koulutuksesta sekä tukevat yhteistyökuntien alueella eri toimintatapojen

kehittämistä. Kunta hyötyy tästä lisääntyneellä varhaisella tuella sekä ennaltaehkäisevällä toiminnalla. Avoimen varhaiskasvatuksen tarjonnan määrä lisääntyy ja perheille pystytään kehittämään heidän tarpeitaan vastaavia palveluja. Samalla voidaan luoda lapsiperheille mahdollisuuksia osallistua itse palvelujen toteuttamiseen sekä vahvistaa vanhempien tukemista ja jaksamista. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2014b.)

Perhekeskus Marakatti

Perhekeskus Marakatti on Turussa Perhetalo Heidekenissä sijaitseva matalan kynnyksen kohtaamispaikka kaikille, myös Turun ulkopuolella asuville lapsiperheille. Vauva- ja perhe-kahvilat tarjoavat mahdollisuuden vapaamuotoiseen oleiluun, leikkiin, vaihtoon, ruuan lämmittämiseen sekä kahvitteeluun samassa elämäntilanteessa olevien kanssa. (Perhetalo Heideken 2017). Marakatissa oli runsaasti erilaiseen toimintaan soivia materiaaleja, kuten maalausvärejä, askartelutarvikkeita, liikuntavälineitä, musiikkivälineitä ja leluja. Lisäksi saimme käyttöön Perhekeskus Heidekenin muita tiloja, missä pystyimme toteuttamaan toimintaa ja minne kaikki mahtuivat. Tämä avasi mahdollisuuksia monenlaiseen toimintaan, joten meidän ei tarvinnut rajata vanhempien ideointia mitenkään.

Monialainen yhteistyö

Monialaisen yhteistyön tavoite on varmistaa, että varhaiskasvatus toteutetaan toimintayksiköissä lasten tarpeita vastaavasti. Varhaiskasvatuslaissa on määritelty, että varhaiskasvatusta järjestäessään kunnan on toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tätä varten tarvittavat yhteistyörakenteet. (Opetushallitus 2016, 33.) Moniammatillisessa yhteistyössä varhaiskasvatussuunnitelma ja pedagoginen suunnittelu vaativat työntekijöiden kykyä yhteiseen toimintaan sekä itsearviointiin. Yhteisen tavoitteen määrittämisen, yhteisten keskustelujen ja reflektion avulla myös niin sanottu hiljainen tieto saadaan näkyväksi. Vertaisarviointi auttaa arvioimaan ja tiedostamaan niin omia kuin toistenkin toiminnan perusteita. (Marjanen ym. 2013, 90.)

Työskentelytavat kohdentuvat vahvasti turvallisuuteen, luoviin toimenpiteisiin, johdonmukaiseen käyttäytymiseen sekä kasvattajien välisiin hyviin suhteisiin. Vanhempien ensisijaista vastuuta kasvattajana korostetaan ja vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön

kautta halutaan lisätä heidän tietoaan, itseluottamustaan ja vastuunottoaan. Vanhemmuutta vahvistetaan lisäksi tukiverkoston avulla. Lapsen ja perheen hyvinvointia edistetään lisäämällä ja kehittämällä toimivia yhteistyömuotoja varsinkin kotien, neuvolan, päivähoidon ja koulun välille. (Wikström & Salminen 2005, 11.)

Varhaiskasvatuksen moniammatillisessa henkilöstössä työskentelee eritason koulutustaustan omaavia ihmisiä. He tuovat oman osaamisensa yhteiseen käyttöön, jonka avulla voidaan luoda myös uutta osaamista. Lasten kanssa työskennellessä osallisina voi olla henkilöitä eri organisaatioista, mutta he jakavat yhteisen kasvatusvastuun ja pyrkivät yhdistämään jäsenet yhteisöksi. (Kupila 2011, 304-305.) Reflektiivisellä keskustelulla voidaan saada työntekijä pohtimaan omia näkemyksiään ja sitä kautta kehittää edellytyksiä toimia yhteisössä. Samalla se auttaa ymmärtämään kasvatusalan asiantuntijuuden monitahoisuuden ymmärtämistä sekä yhteisen tiedon rakentamista. Yhteisen keskustelun ja oppimistavoitteen merkitys on suuri yhteenkuuluvuuden kannalta. Kun työyhteisöä, sisällöllisiä kysymyksiä ja yhteisiä lähtökohtia arvioidaan, voidaan nostaa myös työprofiilia. (Kupila 2011, 308-309.)

4.3 Kehittämismenetelmät

Kehittämismenetelminä olemme käyttäneet mentalisaatiota, jossa pyritään hahmottamaan ja ymmärtämään toisen ihmisen ajatuksia sekä reaktioita toimintaan. Mentalisaation käyttö menetelmänä tuli toimeksiantajiltamme, sillä sen käyttöä halutaan lisätä. Kehittämistyössämme käytimme tätä vanhempien kohdalla pohtien oman lapsensa mieltä. Lasten osallisuutta pyrittiin lisäämään vanhempien kautta niin, että heidät rohkaistiin muistelemaan, millaisista asioista heidän oma lapsensa nauttii ja millaisena hän voisi nähdä unelmien yhteistoimintapäivän. Mentalisaation kautta vanhempi pystyy toimimaan lapsensa kanssa rauhallisesti vuorovaikutustilanteessa, kun hän kokee ymmärtävänsä lastaan paremmin. Mentalisaatiosta kerrotaan enemmän luvussa kaksi.

Ryhmän toiminnan suunnitelman laadinnassa haasteita tuo lasten yksilöllisten tarpeiden sekä eri perheiden omien toiveiden ja ideoiden yhteen sovittaminen. Jos ne eivät kohtaa, toimintaa voi olla vaikea toteuttaa samanaikaisesti tiettyjen toimintapuitteiden sisällä. Pienemmissä ryhmissä pystytään keskittymään paremmin lasten yksilöllisyyteen sekä toiminnan sisältöön, tavoitteisiin ja menetelmiin. Ympäristöä rakennettaessa on hyvä järjestää toiminnot niin sanotusti avoimiksi, jotta lapsilla on mahdollisuus valita käyttöönsä erilaisia materiaaleja omien taitojensa ja kiinnostustensa mukaan. Kasvatushenkilöstön

kyky joustaa ja ottaa lapset mukaan toiminnan suunnitteluun takaa myös yksilöllisyyttä. (Heikka ym. 2011, 55.) Vanhemmat saivat pohtia yksilöllisesti juuri oman lapsensa kiinnostuksen kohteita sekä taitoja, jonka kautta ideoita saatiin. Vanhemmilta tulleet ideat olivat monipuolisia, mutta samanlaisia. Lasten yksilölliset tarpeet ja vanhempien näkökulmat menivät siis hyvin yhteen, joka helpotti toiminnan suunnittelua ja yksittäisten toimintamuotojen valitsemista.

Korostimme vanhempien ja lasten osallisuutta sekä sen tukemista kehittämistyösämme. Vanhemmat otettiin mukaan toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin keskustelujen avulla. Dialogissa vanhemman kanssa oli tavoitteena tasa-arvoinen vuoropuhelu, jossa molempien puheenvuorot olivat yhtä tärkeitä ja huomioon ottamisen arvoisia. Siinä pyrittiin tiedon ja vaihtoehtojen kartuttamiseen ja uusien toimintamallien kehittelyyn yhdessä. Ammatillisena oli otettava nöyrä asenne keskusteluun, eikä vanhemman tietoa omasta lapsestaan ja tämän hyvinvoinnista kuulu vähätellä. Tärkeänä oli myös aito läsnäolo ja ymmärryksen näyttäminen vanhemmalle niin sanoin kuin ilmein ja elein. Parhialan mukaan dialogi parantaa vanhempien osallisuutta ja vahvistaa vanhemmuutta. Samalla se mahdollistaa ammatillaisen oman reflektion työtään kohtaan. Jos ammatillainen ei ole aidosti mukana dialogissa, sillä ei ole todellista merkitystä. (Parhiala 2010, 12.)

Liikunta on osa lapsen luontaista kehitystä. Sen keskeinen edellytys kohdistuu normaaliin fyysiseen kasvuun. Mitä pienempi lapsi on kyseessä, sen tärkeämpää liikunnan osuus on. Samalla yhteys lapsen minäkäsitykseen ja sosiaaliseen kehitykseen korostuu. Aikuisen kannustus lisää lapsen kiinnostusta liikuntaan ja toimii liikunnallisten mahdollisuuksien tarjoajana. Varhaisen kasvun aikana lapsi on herkkä vaikutteille ja aikuisen mallia seurataan. (Finne 2017, 21-23.)

Liikuntatuokiossa käytettiin leikkivarjoa. Liikuntavälineenä se on erikoinen, koska monesta kodista tai kerhosta ei löydy leikkivarjoa. Leikkivarjon värikyvyys herättää lapsissa kiinnostusta sekä auttaa värien opettelussa. Lisäksi se tukee yhteistyön harjoittelua suuren kokonsa vuoksi, ilman yhteisesti sovittua ja tapahtuvaa toimintaa liikuntavarjoa on hankala käyttää. Leikkivarjo osittain symboloi yhteisöä ja siinä toimivia jäseniä, jotka pyrkivät yhteistyöhön halutun toiminnan toteuttamiseksi. Aikuiset ja lapset asettuivat vierekkäin piiriin ja ottivat kiinni leikkivarjon reunoista. Kokeilimme, miten leikkivarjo liikkui ilmassa eri nopeuksilla ja miten pallot liikkuvat leikkivarjon päällä, kun sitä heilutettiin edes takaisin. Palloja vieriteltiin myös leikkivarjon alta toiselle puolelle. Lisäksi lapset saivat mennä leikkivarjon alle samalla kun aikuiset heiluttivat sitä. Käytimme toiminnassa

mielikuvia, kuten esimerkiksi tyyni meri, jolloin varjo liikkuu rauhallisesti ja kun myrsky iskee, varjo heiluu kovaa ja holtittomasti.

Vähitellen yritysten kautta lapsi oppii kokeilemalla ja luo erilaisia toiminnallisia ratkaisuja ja toimintatapoja. Aikuisen tehtävä on laatia lapselle sopivan haastavia liikunnallisia ongelmia ja kannustaa lasta kokeilemaan erilaisia toimintoja sekä toistamaan niitä. (Pönkkö & Sääkslahti 2011, 143.) Kun lapsi ja aikuinen liikkuvat yhdessä, se tuottaa iloa kummallekin yhteisenä liikuntakokemuksena sekä luo läheisyyden ja oppimisen kokemuksia. Tämä yhteinen aika edistää lapsen fyysistä, sosiaalista ja henkistä hyvinvointia. Samalla tuetaan perheen sosiaalista vuorovaikutusta ja kasvatustyötä. Lisäksi turvallisen aikuisen seurassa uusien liikuntatapojen kokeilu on helpompaa. Harjoittelun avulla lapsi ja vanhempi oppivat tunnistamaan kehonsa tuntemuksia ja pystyvät etsimään uusia tapoja kehittää liikkeitään. (Finne 2017, 139.)

Liikuntatuokiossa käytimme satuhierontaa (liite 5) rentoutumisena. Lapsi istui aikuisen sylissä tai vieressä kun tarinaa luettiin. Satuhieronta on lapsilähtöistä, luovaa ja siinä yhdistyvät myönteinen kosketus sekä voimaannuttavat sadut. Satuhieronta on menetelmä, jonka kautta voidaan vahvistaa luottamussuhteita, ennaltaehkäistä stressiä, tukea itsetunnon kehittymistä sekä antaa kokemuksen aikuisen läsnäolosta. (Tarina ja Kosketus Oy 2017). Samalla satuhieronta toimi toiminnan lopettavana rauhoittumisena ja rentoutumisena. Liikunnan jälkeen on hyvä, että lapsi pääsee jollakin tavalla lepäämään ja keho saa rauhoittua. Rentoutuminen on yksi olennainen osa lapsen jaksamisessa. (Finne 2017, 157.) Satujen kertomisen aikana lapsen ja aikuisen kommunikaation on tiiviimpää ja läheisyys korostuu. He elävät yhdessä tarinaa ja jaetut katseet täydentävät tarinan merkitystä ja sen ymmärtämistä. (Helenius & Lummelahti 2013, 125-126.)

Toinen toimintatuokioistamme oli taidepaja. Taidekasvatuksella luodaan pohjaa lapsen luovalle kehitykselle. Jo pienelle lapselle tulisi tarjota käsillä tekemisen ja kokemisen mahdollisuuksia, jotka ohjaavat häntä myöhemmin hyödyntämään lapsuuden intuitiota ja fantasian maailmaa. Kädentaitojen opettelulla saadaan aikaan tekemisen iloa, oivaltamisen ja ajattelun herättelyä sekä omien taitojen ja kehon ääri rajojen tutkiskelua. Toiminnassa ei välttämättä tarvitse olla tietynlaista lopputulosta, vaan itse tekeminen on tärkeintä. (Karppinen 2009, 56-58.) Lasten taiteellista toimintaa voidaan kuvata myös leikkinä, jossa ei välttämättä tavoitella tietynlaista lopputulosta. Tärkeintä on tekeminen itsessään, jolloin aikuisen tehtävänä on luoda puitteet toiminnalle. (Pääjoki 2011, 113.)

Lapset pääsivät vanhempansa kanssa askartelemaan korttipohjille oman taideteoksen (kuvat III ja IV). Kortin värin sai valita itse ja sille sai piirtää tai maalata. Välineiden monipuolisuus antoi lapsille mahdollisuuden tutkia ja kokeilla millaisia erilaisia jälkiä korttiin sai tehtyä sekä miten eri tavoin välineitä pystyi käyttämään. Lisäksi pöytään kiinnitetyn ison valkoisen lakanan luona sai käydä maalaamassa omavalintaisella värillä oman jalkansa tai kätensä ja laittaa sen jäljen lakanalle (kuvat I ja II). Tästä lakanasta koostui koko osallistujaryhmän yhteinen maalaus.

Lapsen toiminnassa korostuvat aistillisuus ja toimijuus, lapsi tutkii maailmaa ja tekee luovia ratkaisuja aistihavaintojensa pohjalta. Aistisuus toiminnassa on lapsilähtöinen teema, joka kunnioittaa lapsen tapaa nähdä maailmaa. Taiteellisessa toiminnassa lapsi saa mahdollisuuden sellaiseen vuorovaikutukseen, joka perustuu hänen omaan tapaansa olla yhteydessä ympäristöönsä ja sen ihmisiin. (Pääjoki 2011, 111.) Kädentaitojen harjoittelu kehittää myös keskittymiskykyä ja pitkäjänteisyyttä. Aikuisen on siis annettava lapselle tilaa ja aikaa, jotta hän voi itse tutkia ja kokeilla materiaaleja. Lapsen työ etenee hänelle sopivaa tahtia, joka edellyttää aikuiselta kärsivällisyyttä. Samalla aikuinen huolehtii myös turvallisuudesta käsitöiden välineiden kannalta. (Karppinen 2009, 62.)

Huomion aiheinen seikka on myös taitteellisen toimijuuden yhteisöllisyys. Lapsi saattaa nauttia myös yhteisten maalausten tekemisestä, kuin vain omaan tekemiseen pakottautumisesta. Samalla voidaan tukea myös vertaissuhteita sekä sosiaalista vuorovaikutusta. (Pääjoki 2011, 115.) Halusimme tukea vahvasti yhteisöllisyyden kokemusta yhteistoimintapäivässämme, joten järjestimme mahdollisuuden myös yhteisen taideteoksen tekemiseen. Lakanan ympärille olisi mukava kokoontua ja toteuttaa taiteen ja kokeilun iloa yhdessä.

Kuva I. Taidepajan yhteismaalauksen tekoa.

Kuva II. Taidepajan yhteismaalaus tekovaiheessa.

Kuva III. Taidepajan työvälineitä.

Kuva IV. Taidepajan valmiita kortteja.

4.4 Prosessikuvaus

Loppuvuodesta 2016 meillä oli tavoitteena saada yhteinen toimintasuunta siitä mitä yhdessä yhteistyökumppaneiden kanssa toteutamme. Turun varhaiskasvatuksen eteläisen

palvelualueen päällikön Virpi Kariluoman ja MLL:n järjestöpäällikkö Katja Rippsteinin kanssa pidimme palaverin, jossa jokainen osapuoli kertoi omista toiveistaan ja siitä minkä kokee nyt ajankohtaiseksi yhteistyön toiminnan osallisuuden ja yhteisöllisyyden vahvistamisen suhteen. Kysyimme myös mitkä olivat heidän ajatuksensa ja toiveensa meidän kehittämistyötämme kohtaan. Itse ilmaisimme kiinnostuksemme osallisuuden ja yhteisöllisyyden kehittämisen suhteen. Tavoitteenamme oli lisäksi tukea lasten ja vanhempien keskinäistä vuorovaikutusta sekä vanhemmuutta. Nämä asiat ovat tärkeitä sekä Mannerheimin Lastensuojeluliiton että varhaiskasvatuksen toiminnalle.

Keskusteluissa kävi ilmi, että Perhekeskus Marakatissa oli säännöllisesti kerätty palautetta nykyisestä toiminnasta ja he olivat kiinnostuneet kehittämään sitä edelleen. Tutkimme yhdessä Mannerheimin Lastensuojeluliiton perhekeskustoiminnan koordinaattori Johanna Franskan sekä perhekeskustoiminnan ohjaaja Rea Metsäpalon kanssa Perhekeskus Marakatin toiminnasta jo aiemmin kerättyä palauteaineistoa, jotta saisimme tietoa siitä mikä on aikaisemmin toiminut sekä erityisesti mitä toiveita on jäänyt huomioidmatta. Sekä Franska että Metsäpalo totesivat, että aineistosta ei juuri löytynyt sellaista materiaalia, jota voisimme suoraan käyttää pohjana tulevassa toimintapäivässä. Selasimme palautetta ja totesimme yhdessä, että Marakatin toimintaan ollaan yleisesti tyytyväisiä ja palaute on ollut enimmäkseen positiivista. Lisäksi Mannerheimin Lastensuojeluliiton Varsinais-Suomen piiri oli ehtinyt jo toteuttaa osan toiveista. Palaute oli koottu kyselykaavakkeiden muodossa vanhemmilta. Halusimme vankemmin mukaan myös lasten näkemyksen siitä mitä he toivovat Marakatin toiminnalta.

Mannerheimin Lastensuojeluliiton työntekijät kertoivat perehtyneensä mentalisaation menetelmänä osallisuuden selvittämisessä. Innostuimme aiheesta ja halusimme käyttää mentalisaatiota kehittämismenetelmänämme. Niinpä lähdimme kehittelemään ajatusta mentalisaation käyttämisestä vahvemmin meidän keinojamme löytää lasten tarpeita ja saada heidät siten mukaan toiminnan suunnitteluun. Pyrimme saamaan kevättä 2017 varten mahdollisimman selkeän toimintasuunnitelman, johon kaikki osapuolet olisivat sitoutuneet. Kehittämistehtäväksemme muodostui loppuvuodesta 2016 suunnitella ja toteuttaa osallisuutta ja yhteisöllisyyttä tukeva lasten ja vanhempien yhteistoimintapäivä Perhekeskus Marakatissa Turussa. Kehittämistyömme lähtökohtana oli ottaa Perhekeskus Marakatin asiakkaat mukaan yhteistoimintapäivän suunnitteluun heti alusta alkaen.

Kevään 2017 aikana vierailimme Perhekeskus Marakatissa järjestetyissä perhekahvioloissa. Ensimmäisen vierailun aikana mietimme, miten saisimme parhaiten lasten äänen kuuluviin mentalisaation kautta. Yritimme löytää keinon joka olisi asiakkaiden kannalta

mahdollisimman helppo ja yksinkertainen keino vaikuttaa ja osallistua. Päädyimme siihen, että teimme perhekahvilan seinälle taulun, johon kirjoitimme kaksi kysymystä: Millainen olisi lapsesi mielestä unelmien yhteistoimintapäivä? Millaisia asioita lapsesi tekee mielellään? Vanhemmat voisivat kirjoittaa omat vastauksensa erillisiin post-it -lappuihin ja kiinnittää ne tauluun nähtäväksi nimettöminä. Taulun viereen lisäsimme saateen, jossa kerroimme keitä olimme, mistä oli kyse ja että tarkoituksemme on toteuttaa lasten toiveiden mukainen päivä. Lisäksi toivoimme vanhempia mukaan toiminnan suunnitteluun suunnittelutyöryhmään. Perhekeskuksen työntekijät lupasivat toimia puhemiehinämme.

Kun tulimme seuraavalla kerralla perhekahvilaan, taulussa ei ollut yhtään ehdotusta. Lähdimme keräämään vastauksia aktiivisesti perhekeskuksen silloisilta vierailijoilta. Pyytimme heitä henkilökohtaisesti kirjoittamaan toiveensa tauluun. Jätimme taulun vielä noin viikoksi seinälle ja näin saimme sinne lisää vanhempien vastauksia. Vastauksia tuli yhteensä 21 kpl. Tässä kohtaa huomasimme, että suora lähestyminen toimi paremmin kuin seinälle kirjoittaminen ilman rohkaisua.

Saimme puhuttua yhden isän mukaan suunnittelutyöryhmän palaveriin 7.4.2017. Palaveri pidettiin Perhetalo Heidekenissä, jossa Perhekeskus Marakatti sijaitsi. Kaikkien palaverien ajan niihin osallistuneiden vanhempien lapsilla oli mahdollisuus olla joko Perhekeskus Marakatin työntekijöiden kanssa sillä aikaa, kun vanhemmat olivat palaverissa tai sitten lapset voisivat olla mukana samassa huoneessa, mikäli vanhemmat katsoivat tämän paremmaksi vaihtoehdoksi. Näillä vaihtoehdoilla madalsimme kynnystä osallistua palaveriin. Lisäksi palaverit pidettiin samaan aikaan kun tilassa oli perhekahvila, joten heidän ei tarvinnut tulla erikseen palaverin takia paikalle. 7.4.2017 pidettyyn palaveriin osallistui perhekeskustoiminnan ohjaaja Rea Metsäpalo, isä Kimmo sekä me. Palaverissa kävimme läpi saadut vastaukset ja ryhmittelimme ne. Sovimme, että järjestämme toimintapäivänä kaksi erillistä toimintatuokiota. Toiveista nousi esiin kaksi selvästi eniten toivottua teemaa: liikunta sekä kädentaidot. Lähdimme kehittelemään teemojen pohjalta tarkempaa toimintasisältöä.

Seuraavan yhteisen palaverin pidimme Perhetalo Heidekenillä 5.5.2017. Paikalla olivat tällöin äiti Eveliina, perhekeskustoiminnan ohjaaja Rea Metsäpalo sekä me. Pidimme alustuksen äidille kehittämishankkeestamme ja tähän mennessä tapahtuneesta. Yhteistoimintapäivän nimeksi muovautui tällä kerralla Lasten toiveleikkipäivä, koska tämä kuvasi paremmin päivän ajatusta. Lisäksi sovimme toimintapäivän materiaalien ja tarvikkeiden hankkimisesta sekä vastuualueista. Keskustelimme päivän aikataulusta ja

löimme lopullisen aikataulun lukkoon. Sovimme siitä, miten ja missä keräämme palautteen toimintatuokiosta/toimintapäivästä. Kysyimme äidin mielipidettä mainokseen ja saimme häneltä tärkeitä huomioita, jotka huomiomme mainoksessa. Lisäksi Rea lupasi huolehtia selkeän opastuksen ja päivän ohjelman näkyville heti aulaan sisälle tullessa. Äidin mielestä olisi mukavaa saada jotakin muistoksi päivästä, joten päädyimme siihen, että annamme mahdollisuuden tehdä sormiväreillä kortteja, joita voi ottaa kotiin mukaan. Kävimme vielä samalla käynnillä katsomassa tilat, joissa tuleva toimintamme toteutettaisiin.

Pidimme koko ajan yhteyttä toimeksiantajiimme sähköpostitse ja pyysimme heiltä palautetta tähän mennessä toteuttamastamme toiminnastamme sekä ideoita tulevalle. He saivat palaverimuistiot sekä ajantasaista tietoa raporttimme edistymisestä. Yhteistoimintapäivästä muotoutui lasten toiveleikkipäivä, joka ilmoitettiin osaksi virallista Mannerheimin Lastensuojeluliiton Leikkipäiväohjelmistoa. Olimme mukana myös mainoksen suunnittelussa. Tapahtumaan mainostettiin sekä Perhekeskus Marakatin ilmoitustaululla, että Mannerheimin Lastensuojeluliiton Varsinais-Suomen piirin ja Perhekeskus Marakatin Facebook-sivuilla.

Loppukevästä 2017 tiistaina 23.5. toteutimme yhteisen suunnitelman ja järjestimme yhteistoimintapäivän, johon sekä vanhemmat että lapset osallistuvat yhdessä. Toiveleikkipäivän sisällöksi valikoitui kaksi erilaista lasten ja vanhempien yhteistä toimintatuokiota, joita me ohjasimme. Keskeisiksi leikkipäivän tuokioiden toiminnoiksi nousivat liikunta sekä kädentaidot ja nämä tuokiot me toteutimme. Tuokiot olivat n. 30 minuutin pituisia ja alkoivat klo 10.00 sekä klo 11.30. Tuokiot oli järjestetty niin, että molemmat tuokiot toteutettiin kahteen kertaan, joten halutessaan oli mahdollisuus osallistua saman päivän aikana molempiin toimintoihin.

Liikuntatuokio sisälsi leikkivarjotoimintaa sekä rentoutushetken. Taidetuokiossa lapset pääsivät toteuttamaan itseään ja luovuuttaan maalaamalla kankaalle ja korteille sormiväreillä (kuvat I ja II). Kankaasta oli ajatuksena tehdä taulu Perhekeskus Marakatin perhekahvilan seinälle muistoksi toimintapäivästä sekä muistuttamaan yhteisöllisyydestä. Keräsimme tuokioiden jälkeen palautetta sekä ilmekuvakorttien (iloinen/surullinen) avulla että kirjallisena. Palautelaput sai jättää nimettöminä palautelaatikoihin, joita oli toimintapisteissä sekä perhekahvilan kahvihuoneessa. Palautelappuja saimme yhteensä 15 kpl, joista yksi oli surunaama ja muut iloisia ilmekuvia. Lisäksi pidimme toimintapäivän jälkeen erillisen palautepalaverin, jossa kävimme vanhempien ja työntekijöiden

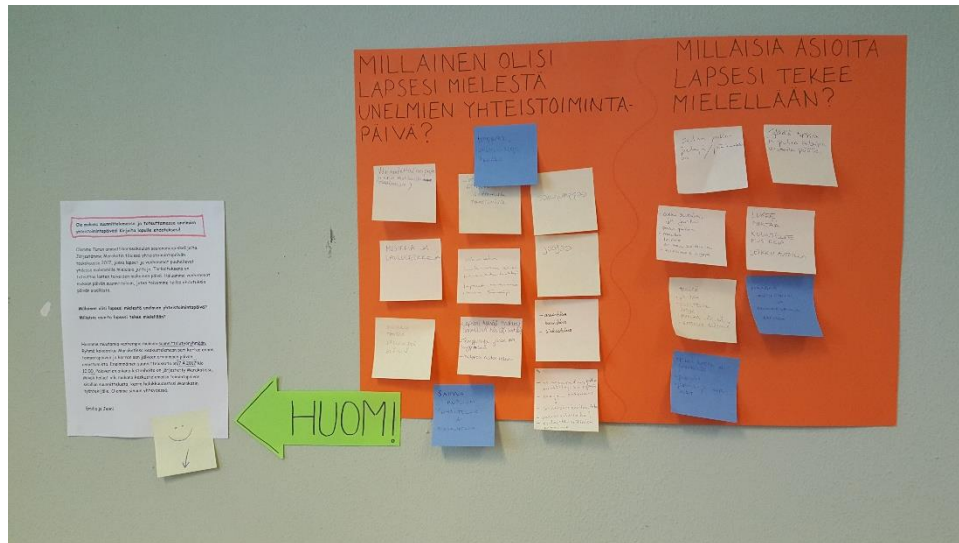
kanssa läpi toimintapäivän onnistumista. Palaute toimintapäivästä oli pääosin positiivista ja toiminta koettiin mielekkäänä sekä osallisuutta ja yhteisöllisyyttä tukevana.

Heinäkuussa 2017 kävimme juttelemassa toimeksiantajiemme kanssa Turun kaupungin palvelualueen päällikön Virpi Kariluoman ja Mannerheimin Lastensuojeluliiton Varsinais-Suomen piirin järjestöpäällikkö Katja Rippsteinin kanssa toteutuneesta projektista. Kesän ja syksyn 2017 aikana olemme kirjoittaneet lopullisen tuotoksemme kehittämishankkeemme aikana saamistamme kehittämistyön tuloksista sekä kokemuksista. Lisäksi olemme arvioineet ja analysoineet kehittämisaineistoa, tehneet johtopäätöksiä sekä ammatillista itsearviointia.

4.5 Toiminnan dokumentointitavat ja tuotetut materiaalit

Dokumentointitapoina käytimme muistiinpanoja sekä kameralla otettuja kuvia. Kirjoitimme jokaisesta työntekijöiden ja vanhempien kanssa käydystä keskustelusta palaverimuistion, jossa tuli esille keskusteluun osallistujat sekä keskustelun pääkohdat että kehittämisideat. Palaverit kestivät noin puoli tuntia, sillä keskusteluun osallistuvien vanhempien lapset olivat paikalla toisessa huoneessa Marakatin työntekijän kanssa. Otimme kuvia sekä suunnitteluvaiheessa että toteutuksen aikana. Valokuvat otettiin ainoastaan sellaisista kuvakulmista, mistä vanhempia tai lapsia ei voida tunnistaa, heidän identiteettinsä suojaamiseksi. Näidenkin kuvien ottamiseen pyydettiin suullisesti lupa vanhemmilta. Kaikki muistiinpanot ja valokuvat tulevat ainoastaan tähän raporttiin.

Vanhempien ideoiden keräämistä varten kirjoitimme kirkkaalle kartonkipohjalle kaksi kysymystä: millainen olisi lapsesi mielestä unelmien yhteistoimintapäivä sekä millaisia asioita lapsesi tekee mielellään (kuva V). Kiinnitimme kartonkipohjan seinälle, josta se näkyisi hyvin. Vanhemmat saivat käydä kirjoittamassa ideoitaan muistilapuille ja kiinnittää ne kysymysten alle. Kartongin viereen laitoimme A4-kokoisen viestilapun, jossa oli ohjeet ideoiden jättämiselle sekä informaatiota suunnittelutyöryhmään mukaan tulemisesta. Tämän lisäksi kävimme juttelemassa myös vanhempien kanssa kasvotusten, jos seinälle kirjoittaminen ei tuntunut vanhemmasta hänelle sopivalta tavalta ideoiden ja ajatusten kertomiseen.

Kuva V. Vanhempien ideoita post-it –lapuilla.

Saimme työntekijöiltä nimilaput yhteistoimintapäivän ajaksi, jotta myös uudet vanhemmat tunnistaisivat meidät. Päivää varten tulostimme ohjeita vanhempien käyttöön. Laitoimme eteisaulaan tienviittoja oikeiden huoneiden löytämiseksi, sekä aikataulut ovien eteen. Liikuntatuokion rentoutumisosassa vanhemmat saivat Taikapuu-tarinan paperilla, josta he saivat seurata satuhieronnan kulkua. Paperin sai viedä kotiin, jos rentoutusta halusi toteuttaa myöhemmin lapsen kanssa. Taidetuokiota varten tulostimme paperille valmiita malleja tuomaan inspiraatiota yhdessä lapsen kanssa tekemiseen. Taidehuoneessa oli myös iso valkoinen lakana, jolle tehtiin yhteistä taideteosta maalaamalla siihen käsin ja jaloin. Vanhemmat ja lapset saivat viedä korttiaskartelut mukanaan kotiin, mutta lakanataideteos oli Marakattiin jäävä, yhteisöllisyyttä kuvaava maalaus, johon kaikki osallistujat saivat jättää oman jälkensä haluamallaan tavalla.

Vaikka lasten tuotosten päätarkoitus on tarjota lapsille mahdollisuuksia opetella erilaisia taitoja, niitä voidaan käyttää myös dokumentteina. Ne osoittavat lapsen taitoa ja kehitystasoa kyseisessä tehtävässä ja sitä, kuinka hyvin lapsi pystyy keskittämään tarkkaavaisuutensa, keskittymään toimintaan, hahmottamaan sitä sekä sitoutumaan siihen. Niiden kautta voidaan myös tarkastella mahdollisia lapsen tuen tarpeita. (Koivunen & Lehtinen, 2015, 79.)

Kävimme keskusteluita Marakatin työntekijöiden sekä toimeksiantajiemme kanssa prosessin edetessä. Olimme sopineet, että työntekijät seuraavat toimintaamme ja vanhempien kanssa tekemäämme yhteistyötä, jota kautta saimme myös palautetta omasta ohjaamisestamme. Kirjoitimme ylös näitä asioita, joita meidän tuli ottaa huomioon, jotta

pystyimme tekemään toiminnastamme laadukasta. Varsinkin toimintahetkien aikana myös työntekijät olivat paikalla havainnoimassa toiminnan sujuvuutta. Havainnointi kohdistui myös lasten ja vanhempien toimintaan ja reaktioihin. Tämän aikana me pystyimme parhaiten keskittymään toiminnan vetämiseen. Koivusen ja Lehtisen teoksessa mainitaan roolien sopimisesta ennakkoon helpottavan itse toimintahetken sujuvuutta. Toiminnan jälkeen on hyvä kerääntyä keskustelemaan tuokiosta pikaisesti, jolla estetään dokumentoitavan tiedon unohtuminen ja vääristyminen. (Koivunen & Lehtinen, 2015, 50-51.)

Palautetta kerättiin suullisesti sekä kirjallisesti. Jokaisesta toimintahuoneesta löytyi palautelaatikko, joka oli sijoitettu huoneen nurkkaan sermin taakse. Osallistujat saivat vapaasti kirjoittaa omia tuntemuksiaan rauhassa muiden näkemättä. Laadunarviointi antaa vanhemmille mahdollisuuden osallistua kasvatusta koskevaan keskusteluun niin asiakkaana kuin tiimin jäsenenä. Lisäksi se luo yhteisen perustan ja käsitteet varhaiskasvatukselle. Kun vanhemmat otetaan mukaan toiminnan arviointiin, he pääsevät samalla osallistumaan lapsensa elämään päivähoitossa. (Hujala & Fonsén 2011, 312.)

Lapset pääsivät arvioimaan toimintaa valitsemalla joko hymy- tai surunaaman. Varhaiskasvatuksen käsikirjassa mainitaan, että myös lasten on hyvä harjoitella toiminnan arvioimista ja se osaltaan edistää osallisuutta. Arviointia harjoitellessaan lapsi kehittää metakognitiivisia taitojaan eli oman ajattelun hahmottamista sekä toiminnan reflektointia. Samalla on myös tärkeää, että aikuiset antavat lapselle palautetta ohjatakseensa häntä ottamaan huomioon erilaisia arvioitavia puolia asioista, sekä voi myöhemmin asettaa tavoitteita omalle toiminnalleen ja oppimiselleen. (Heikka ym. 2011, 57.)

5 KEHITTÄMISTYÖN TULOKSET

Kehittämistyömme aikana saimme selville, miten Perhekeskus Marakatti toimii ja millä tavoin siellä pyritään luomaan avointa toimintaa, joka olisi asiakkailleen mieluista sekä heidän toiveistaan lähtevää. Tämän ja uuden varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kannalta toimintamme ja sen aiheet olivat erittäin ajankohtaisia. Pääkohtana oli keskittyä vanhempien ja lasten osallisuuden ja yhteisöllisyyden vahvistamiseen koko prosessin ajan. Meillä oli toimeksiantajiemme ja Marakatin työntekijöiden kanssa heti alussa samansuuntaiset tavoitteet sekä heidän ehdottamansa toimintamenetelmät tukivat niiden toteuttamista hyvin.

Mentalisaatio oli suuressa osassa, kun mietittiin, millaisesta toiminnasta lapset nauttivat. Siihen johdattelu helpotti selkeästi vanhempien ideointia. Tähän kuitenkin tarvittiin hieman vanhempien lämmittelyä ja rohkaisua. Osa vanhemmista koki suoran lähestymisen ja kasvokkain juttelun onnistuvammaksi tavaksi kuin sen, että ideoita kirjoitettiin seinälle kaikkien nähden. Yhteisiin palavereihin osallistui vain yksi tai kaksi vanhempaa kerrallaan, mutta he kokivat, että ryhmässä keskustelussa sai asiansa paremmin esille sekä ryhmän tukea niiden esittämiseen. Mentalisaation käyttäminen oli hyvä asia myös siksi, että Mannerheimin lastensuojelu on julkaissut ensimmäisen suomenkielisen mentalisaatiota käsittelevän teoksen, joten se toimi hyvin Mannerheimin Lastensuojeluliiton periaatteisiin ja arvoihin perustuvan toiminnan suunnitteluun.

Vanhempien ideat olivat samanlaisia, kuin jo Marakatin aikaisemmin selvitettyissä kyselyissä. He perustelivat valintojaan sillä, että olivat nähneet lastensa nauttivan kyseisistä aktiviteeteista. He toivoivat kuitenkin yhteistoimintapäivään samalla jotain uutta ja erikoista. Ideat koostuivat lähinnä musiikillisista ja liikunnallisista toimista sekä maalaamisesta ja askartelusta. Ehdotuksista pomppasivat esille muun muassa satujumppa, sirkustelu, tempurata, leipominen ja soitinten soittaminen. Halusimme toteuttaa toimintaamme monipuolisesti, mutta selkeän yksinkertaisesti. Valitsimme siis taide- ja liikunta-aiheet.

Tuokioihin osallistui noin 4-5 vanhempaa sekä lasta kerralla. Tuokioiden aikataulut oli suunniteltu niin, että mieluisen toiminnan sai itse valita, mutta mahdollisuus molempiin löytyi. Päivä sujui mutkattomasti, sillä ruokailulle oli varattu oma aikansa sekä toiminnan aloitus oli asiakkaille sopivaan aikaan. Otimme huomioon jokaisen osapuolen molem-

missa tuokioissa: taidetuokiossa oli mahdollisuus saada oma tekemä kortti mukaan kotiin sekä osallistua Marakatin seinälle jätettävään yhteiseen taideteokseen. Liikuntatuokiossa päästiin osallistumaan leikkivarjolla temppuiluun, johon ei ole kaikkialla mahdollisuus ja lisäksi rentoutusosion Taikapuu-tarinan sai ottaa mukaansa satuhieronnan päätyttyä.

Niin työntekijöiden kuin asiakkaiden mielestä toiminta oli mielekkäämpää, kun siihen sai itse vaikuttaa. Jos toiminnan olisi suunnitellut ja toteuttanut vain ulkopuolinen henkilö, se ei olisi tuntunut välttämättä niin turvalliselta ja helposti osallistuttavalta, eikä välttämättä olisi herättänyt niin paljon mielenkiintoa. Vanhemmat halusivat testata, millaiselta heidän oma suunnittelemansa toiminta tuntui sekä nähdä, mitä mieltä lapset olivat siitä. Eräs vanhempi piti myös siitä, että samaan tuokioon oli mahdollista osallistua kaksi kertaa, sillä hän oli huomannut lapsensa olleen erittäin kiinnostunut maalaamisesta. Tämä oli tarkoituskin toiminnan avoimuuden ja vapaaehtoisuuden kannalta, tehtiin juuri sitä mikä tuotti iloa ja tuntui hyvältä.

Yhteisöllisyyden suurimmat kokemukset koettiin osallistujien mielestä taidepajan yhteisen maalauksen ja leikkivarjon luona. Näissä molemmissa korostui yhteishenki ja yhteinen tekeminen halutun lopputuloksen toteuttamiseksi. Iloa ja naurua oli mukavaa kokea yhdessä ja vanhemmat näkivät myös omista lapsistaan innostuneen ilmeen. Korttiaskartelu ja satuhieronta nähtiin rauhallisina kahdestaan lapsen kanssa vietettynä aikana ja ne lähensivät lasta ja vanhempaa. Toiminnassa pystyttiin keskittymään siis niin koko ryhmän yhteishenkeen kuin lapsen ja vanhemman keskinäiseen vuorovaikutukseen. Sosiaalisten taitojen kehittymisen kannalta lasten yhteistoiminta näkyi siinä, että lapset seurasivat miten toinen lapsi toimi tai tehtiin rinnakkaisesti samaa toimintaa.

Palautteen kerääminen koostui toiminnan jälkeen vanhempien lapuille kirjoittamista välitöistä tunnelmista itsensä ja lapsen näkökulmasta. Lapset saivat arvioida toimintaa valitsemalla joko hymy- tai surunaaman. Palautteen sai kirjoittaa missä välissä päivää vaan ja palauttaa mihin vain useasta palautelaatikosta. Vanhemmat kokivat mukavana sen, että palautteen sai jättää omassa rauhassa eikä siihen ollut pakotetta. Myöhemmin myös keskusteluissa tuli paljon esille, niin onnistunutta kuin vielä kehitettävää. Saimme vanhemmilta positiivista palautetta siitä, että olimme onnistuneet kehittämään päivän lasten tarpeet huomioon ottaen ja korostaneet, että jokainen voi osallistua omalla tavallaan/tasollaan. Kokonaisuus oli onnistunut ja kaikille löytyi jotakin kiinnostavaa.

Saimme palautetta siitä, että olisimme voineet jakaa lapset iän mukaan ryhmiin, jotta he olisivat saaneet vielä paremmin toteuttaa ikätasoistaan toimintaa vertaisryhmässä. Palaverissa olleet vanhemmat arvioivat lasten osallisuuden toteutuneen koko prosessin ajan ja uskoivat lasten äänen tulleen kuuluviin. Palaverissa ollut huoltaja totesi, että jokainen huoltaja tietää lapsensa parhaiten ja haluaa tehdä lapsensa kanssa sellaista josta lapsi tykkää. Palautepalaverin tarkoitus oli varmistaa monipuolisen palautteen saaminen ja tämä yhteinen arviointipalaveri päätti yhteisen prosessin. Kävimme jälkeinpäin keskustelemassa vielä toimeksiantajiemme kanssa projektin kokonaisvaltaisesta sujumisesta.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA ARVIOINTI

6.1 Tulosten tarkastelu suhteessa tavoitteisiin ja tietoperustaan

Kuten aikaisemmin mainitsimme, aiheemme oli ajankohtainen niin Perhekeskus Marakatissa kuin muutenkin varhaiskasvatuksen saralla. Halusimme osallistaa vanhempia monipuolisesti ja tarjosimme tähän useita eri keinoja, joiden kautta oman osallistumisen määrän sai itse valita. Lisäksi vanhempien rohkaisu pohtimaan asioita lapsen näkökulmasta tuotti hyvin tulosta. Vaikka ideoita ei tullut juurikaan omatoimisesti vanhemmilta kartonkipohjalle, niitä oli selvästi mietitty omalla taholla. Tämä tuli esille, kun vanhempien kanssa keskusteli asiasta kasvokkain. Keskustelut lisäsivät myös omalta osaltaan osallisuuden tunnetta, kun osoitettiin, että mielipiteistä oltiin aidosti kiinnostuneita, eikä vain siksi, että jotakin saataisiin aikaan. Keskeistä oli kuuntelemisen taito ja saada sitä kautta kokemus kuulluksi tulemisesta.

Olimme saaneet yhteistoimintapäiväksi aikaan monipuolista toimintaa, mihin olimme pyrkineetkin. Tarkoitus oli alun perinkin luoda päivästä mielekäs hyvinmielentapahtuma, johon osallistuminen oli täysin vapaaehtoista, mutta se seuraisi varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mainittuja asioita. Moniammatillinen yhteistyö onnistui loistavasti meidän sosionomi-opiskelijoiden, Marakatin sekä Turun kunnallisen varhaiskasvatuksen kanssa. Tämän yhteisen projektin kautta opimme itsekin linkittämään eri palveluiden yhteistyön lasten ja heidän vanhempiensa kanssa työskentelyssä.

Kehittämistyön prosessissa kaikki osapuolet olivat sitoutuneita ja työskennelleet yhteisen päämäärän eteen. Lähdimme rakentamaan yhteistoimintapäivää sen tavoitetta silmällä pitäen. Toimintamme on ollut hyvin suunnitelmallista. Olemme onnistuneet saavuttamaan asettamamme tavoitteet sekä itsemme että toimeksiantajiemme näkemyksen mukaan. Olemme myös onnistuneet pysymään asetetussa aikataulussa. Haasteita laadukkuuteen tuottivat alun hetkelliset epäselvyydet siitä mitä toimeksiantaja meiltä odottaa, mikä on meidän roolimme ja mikä on mahdollista meidän resursseillamme, mutta ideamme nivoutuivat nopeasti yhteen. Tulos, eli toteuttamamme yhteistoimintapäivä tuntui miellyttävän kaikkia osapuolia, sillä olemme saaneet siitä positiivista palautetta sekä toimeksiantajilta että päivään osallistuneilta asiakkailta. Voimme pitää kehittämishanketamme laadukkaana ja tasapainoisena kokonaisuutena jossa on pyritty pitämään tavoite kirkkaana koko prosessin ajan.

Kehittämistyötä tehdessämme kehitimme jotakin uutta ja tuntematonta. Tavoite oli selkeä, mutta tarvitsimme paljon kekseliäisyyttä, rohkeutta ja päättäväisyyttä, jotta pääsimme maaliin. Pyrkimys oli saada selkeä kokonaisuus, jossa olisi huomioitu joka vaiheessa osallisuuden toteutuminen. Tämä edellytti meiltä luovuutta sekä uudistusvalmiutta sekä jatkuvaa reflektointia. Lisäksi tuli olla tiiviisti yhteistyössä toimeksiantajiin, työntekijöihin, asiakkaisiin sekä pyytää aktiivisesti palautetta. Yhteistyön meidän opiskelijoiden välillä on ollut avointa ja sallivaan, joten luovuudelle ja uusien ajatusten esiin nostamiselle on jäänyt tilaa. Näin saimme käyttöömmä molempien osaamisen. Lisäksi myös yhteistyökumppaniemme rohkaisu ja tunnustus siitä, että olemme oikealla tiellä, auttoi meitä prosessin läpiviemisessä. Olemme onnistuneet tavoittamaan toimeksiantajiemme tarpeet sekä lisäksi yhdistäneet omat ideamme käytäntöön vietäväksi kokonaisuudeksi.

Tietoperusta ja käytetyt käsitteet olivat meille ennestään tuttuja, mutta tietomme niistä syvenivät tämän kehittämistyön aikana. Käsittelimme aiheita, jotka olivat erittäin ajankohtaisia ja merkityksellisiä niin varhaiskasvatuksessa yleensä kuin Perhekeskus Marakatisssa toteutettavassa työssä. Työmme periaatteet ja ideat yhtyivät toimeksiantajiemme ajatuksiin, joten saimme luotua yhtenäistä ja tavoitteellista toimintaa ilman mielipideeroja, joka oli kaikille osapuolille mieluista.

6.2 Toteutuksen ja menetelmän arviointi

Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) korostaa osallisuuden vahvistamista sekä syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäisemistä. Lisäksi laissa puhutaan ihmisarvoisen elämän turvaamisesta kaikissa elämän vaiheissa. Lain mukaan laadukkaissa palveluissa tulisi soveltaa asiakastyön menetelmiä, jotka edistävät täysivaltaisen kansalaisuuden toteutumista. (Oikeusministeriö 2014.) Mielestämme olemme onnistuneet käyttämään kehittämishankkeessamme sellaisia menetelmiä, jotka omalta osaltaan tukevat lakia.

Mentalisaation käyttö menetelmänä tuli suoraan toiselta toimeksiantajaltamme Mannerheimin Lastensuojeluliitolta, joten halusimme testata myös sen toimivuutta. Pienillä avoimilla kysymyksillä saimme vanhemmat muistelemaan, minkälaisesta toiminnasta lapsi on aikaisemmin nauttinut ja miten hän on sen osoittanut. Yhteiset keskustelut sujuivat tasaveroisesti; kaikkien mielipiteet otettiin huomioon eikä ammattilainen-asiakas asettaa tullut. Saimme laadullista kontaktia vanhempiin, joka vei prosessia juuri yhteisesti haluttuun suuntaan.

Voidaan puhua niin sanotusta dialogisesta moniammatillisuudesta, jossa näkökulmana on moniammatillisen yhteistyön prosessi. Siinä oli mukana ammattilaisten lisäksi keskeisenä toimijana myös asiakas, koska lähtökohtana asiakastyössä on asiakkaan osallisuus itseään koskevilla asioilla. Asiakkaan toimijuudessa on kyse asiakkaan osallistumisen lisäksi hänen kokemusasiantuntijuutensa tuomisen mukaan yhteiseen keskusteluun. Dialogisen moniammatillisuuden muodostaman yhteistyön tarkoituksena on rakentaa tasavertaisessa dialogissa uutta yhteistä tietoa ja luoda uusia innovaatioita. Se edellyttää, että työntekijät asetuvat yhteisön muiden jäsenten kanssa samalle alueelle ja löytää sitä kautta uusia oivalluksia. Jotta dialoginen moniammatillisuus voi toimia, on tärkeää, että vuorovaikutus on toista kunnioittavaa. (Lyhty & Nietola 2015. 143-144.)

Kun yritetään pohtia ja tulkita lapsen ajattelua ja mieltymyksiä, on otettava huomioon siihen vaikuttavat tekijät, muun muassa miten vanhemman oma ajattelu, asenne ja mielikuva vaikuttavat havaintojen tekemiseen. Emme voineet tehdä tulkintoja, kuinka paljon nämä asiat vaikuttivat vanhempien vastauksiin, koska emme tunne tarkemmin kohde-ryhmässä olleita vanhempia. Ideoita kuitenkin tuli monipuolisesti monelta vanhemmalta, joten vaikutti siltä, että he olivat pystyneet hyvin pohtimaan lastensa näkökulmaa pienen lämmittelyn ja avustuksen jälkeen.

Toimintatuokiot toteutettiin samaan aikaan, joten jaoin vastuun niin, että toinen ohjasi liikuntahetkeä, kun toinen oli taidepajalla ja ruokatauon jälkeen vaihdoin osia. Pääsimme siis molemmat ohjaamaan molempia tuokioita. Olimme tutustuneet hyvin tuokioissa tapahtuvaan toimintaan ja niiden luonteeseen, joten molemmat olivat kykeneviä ja innokkaita ohjaamaan kumpaakin toimintaa. Olimme valinneet molempiin tuokioihin kaksi osiota; taidepajassa korttiaskartelun ja lakanan maalauksen, liikuntatuokiossa leikkivarjon ja rentoutumisen, jotta toiminta olisi monipuolista ja sitä pystyttäisiin toteuttamaan porrastetusti.

Taidepaja antoi lapselle ja vanhemmalle mahdollisuuden yhteiseen, rauhalliseen ja luovaan puuhaan sekä materiaaleihin tutustumiseen. Samalla se kehitti lapsen kädentaitoja ja itsensä toteuttamisen kykyä. Korttiaskartelussa oli vain suuntaa antavia kuvia, joista vanhempi ja lapsi saivat ottaa inspiraatiota. Kortin sai taiteilla haluamallaan tavalla, joka lisäsi osaltaan myös osallisuutta ja itsemääräämisoikeutta. Tärkeintä oli itse tekeminen, mutta lopputuloksia oli myös merkityksellistä kehua, sillä se tuottaa onnistumisen kokemuksia lapselle.

Lakanamaalaus osaltaan lisäsi osallistujien yhteisöllisyyden tunnetta, kun oman käden- tai jalanjälkensä sai nähdä muiden joukossa. Yhteisöllisyyden lisäksi se korosti myös yksilöllisyyttä ryhmässä, jokaisen jälki oli omanlaisensa ja erilainen muista. Tätä kautta voidaan oppia myös erilaisuuden hyväksymistä. On myös huolehdittava, että yhteiset tuotokset tulevat esille, jotta niitä voidaan ihailla jälkeempään ja ne muistuttavat yhteisistä hetkistä ja yhteishengestä.

Liikuntatuokiossa päästiin käyttämään kehoa kokonaisvaltaisemmin, ei ainoastaan vain kämmeniä tai jalkateriä. Varjoa heilutellessa ja sen aiheuttaman ilmapvirran mukana lapsi pystyi hahmottamaan paremmin koko kehoaan ja sitä, millaisia liikkeitä ja mitä kehonosia tarvittiin missäkin kohtaa. Leikkivarjon kanssa toimimisessa korostui yhteisten sääntöjen seuraaminen ja yhteistyö, jotta varjoa saatiin liikutettua halutulla tavalla. Koska leikki-varjo ei ole käytettävissä kovinkaan monessa paikassa, oli sillä oma erikoisuutensa.

Vanhemmat pitivät kovasti satuhieronnasta (liite 5) ja he kokivat, että se oli hyvä ja rauhallinen lopetus liikuntatuokiolle. Moni halusi ottaa monisteen mukaan, jotta pystyisi tekemään sitä myös kotona lapsensa kanssa. Satuhieronnastaustalla soi rauhallinen metsän ääniä kuvaava musiikki, joka toi myös tunnelmaa luontoaiheiselle sadulle. Vanhemmista oli myös mukavaa se, että jos lapsi osoitti, ettei halunnut hierontaa tai alkoi itkeä, se ei haitannut. Ketään ei katsonut pahasti, vaan tunnelma oli aito ja ymmärtäväinen. Satua luettiin niin, että lauseiden välissä oli taukoja hierontaan keskittymiselle.

6.3 Eettisyyden ja luotettavuuden arviointi

Loimme luotettavuutta ilmapiiriin osoittamalla kiinnostuneisuutta ja innostuneisuutta kehittämistyötämme kohtaan sekä etenemällä asiakkaiden haluamalla ja Marakatin työntekijöiden suosittelemalla vauhdilla. Arvostava ja kunnioittava vuorovaikutus korostuu varsinkin työntekijöiden ja vanhempien välisessä vuorovaikutuksessa. Työtä lapsen positiivisen kasvun ja kehityksen edistämiseksi tehdään yhdessä. Vaikka vanhempi on lapsensa asiantuntija, työntekijän on pyrittävä perustelevaan toimintansa tai kantansa mahdollisimman hyvin niin, että siinä otetaan huomioon lapsen näkökulma.

Tämä heijastui varsinkin suunnitteluvaiheessa. Pyrimme toimintamme suunnittelussa ottamaan vanhempien ideat ja mielipiteet huomioon mahdollisimman hyvin, mutta myös toimia varhaiskasvatussuunnitelman linjojen mukaisesti. Halusimme, että toiminta oli sa-

maan aikaan toivottua ja miellyttävää, mutta myös tavoitteellista, merkityksellistä ja lapsen monipuolista kehitystä tukevaa. Haaste olisi ollut suuri, jos vanhempien ideat eivät olisi vastanneet ollenkaan varhaiskasvatussuunnitelman sisältöjä.

Toiminnan suunnittelussa esille nousee usein lapsilähtöisyys, jonka tarkoituksena on laittaa ensimmäiseksi lapsen tarpeet. Terminä aikuiskeskeisyys saattaa usein kuulostaa siltä, että lapsen tarpeet unohdetaan ja aikuinen laittaa oman näkökulmansa etusijalle. Pyrimme toiminnassamme lapsilähtöisyyteen, joten halusimme ottaa selville lasten kiinnostuksen kohteet ja nostaa ne tärkeimmäksi. Tällöin toimintaa toteutetaan kuitenkin aikuisjohtoisesti, jolloin aikuinen on herkkä lasten vuorovaikutukselle sekä ideoille ja toteuttaa niitä resurssien mukaan.

Yhteistoimintapäivä toteutettiin yhdessä Marakatin työntekijöiden kanssa. Tämä osaltaan loi asiakkaille luottamuksen tunnetta, että toiminnassa oli mukana myös jo ennalta tuttuja ihmisiä. Jos olisimme kehittäneet prosessia ja ohjanneet toimintaa vain kahdestaan ulkopuolisina ihmisinä, vanhemmat eivät olisi ehkä olleet niin kiinnostuneita tai uskaltaneita osallistumaan. Tutustuimme heidän yhteisönsä Marakatissa ja loimme siteitä siihen, jonka kautta pääsimme niin sanotusti yhteisön jäseniksi. Tällä tavoin toiminta toteutuikin yhteisenä tekemisenä, eikä vain ulkopuolisten järjestämänä.

Yhteisöllisyyden mukana tulee myös yhdenvertaisuus, joka näkyy osapuolten osallistamisen kautta. Kaikki ovat tervetulleita suunnittelemaan ja kokeilemaan yhteisiä toimia ja jokaisen tuotos on taideteos. Yhdenvertaisuutta luo osaltaan myös erilaisuuden tunnistaminen. Yhteisössä elää monenlaisia yksilöitä, joita ohjaavat erilaiset tarpeet ja mieltymykset. Voimme silti kokea olevamme yhdessä ja toimivamme kohti yhteistä hyvää. Lasten ja vanhempien osallistaminen sekä yhteisöllisyyden tunteen ylläpitäminen ovat tärkeä ja jatkuva osa varhaiskasvatuksen työtä. Jokapäiväisessä toiminnassa tulisi pyrkiä laatimaan ja toteuttamaan toimintaa, joka on asiakaslähtöistä ja heille mielekästä. Mitä enemmän asiakkaita osallistetaan toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen, sitä laadukkaampaa ja hyödyllisempää toimintaa yleensä on.

On kuitenkin huomioitava, että jotkut eivät halua osallistua yhtä paljon kuin toiset. Itsemääräämisoikeus on huomion arvoinen seikka osallisuutta edistäessä. Ketään ei voi osallistaa vasten tahtoa. On siis löydettävä monipuolisia ratkaisuja, joista yksilö voi valita itselleen sopivan tavan osallistua toimintaan. Tärkeää on antaa mahdollisuus osallistua ja osoittaa, että yksilön osallistuminen on toiminnalle arvokasta ja muut ryhmän jäsenet toivovat sitä, mutta päätösvaltaa ei saa tuputtaa väkisin.

Marakatin kävijät olivat kehittämistyömme merkitsevimmät tekijät. Emme voi luoda merkityksellistä toimintaa ilman kohderyhmää, heidän tarpeitaan ja toiveitaan. Jotta saimme asiakkaat rohkaistumaan ja kertomaan omia ajatuksiaan meille, tuli meidän toimia heitä kohtaan kunnioittavasti ja empaattisesti. Siten saimme heidän luottamuksensa ja he luottivat meidän ammatillisuuteemme. Jokaisella on sisäsyntyinen tarve tulla kuulluksi ja nähdyksi omassa sosiaalisessa ympäristössään. Mielestämme on tärkeää pyrkiä mahdollisimman asialliseen ja eettisesti oikeanlaiseen toimintaan sekä luoda ympäristö, missä kaikilla on hyvä ja turvallinen olla.

Pidimme Mannerheimin lastensuojeluliiton arvoja ja periaatteita toimintamme luonnetta ohjaavina piirteinä. Kehittämistyömme toimintatavat keskittyvät ilon kautta tekemiseen, avoimeen kohtaamiseen. Lähestyimme vanhempia ja lapsia kunnioittavasti ja inhimillisesti, teimme itsestämme yhteisön jäseniä. Korostimme yhdenvertaisuutta ryhmässä otamalla kaikkien mielipiteet huomioon ja tärkeäksi osaksi toiminnan suunnittelua sekä pidimme huolta siitä, että toiminta kehiteltiin yhteisvastuullisesti lasta, lapsuutta ja perhettä arvostaen. Kehittämistyömme ei ollut vain pelkkä pakollinen projekti, vaan halusimme luoda Marakatin yhteisöön hyvinvointia aidosti ja kokonaisvaltaisesti.

6.4 Oppimisprosessi sekä ammatillinen kasvu ja kehitys

Tämä kehittämistyö osoitti, miten yhdessä voidaan tehdä hyvää sekä kuinka tärkeää jatkuva neuvonpito on projektin onnistumisen kannalta. Kehittämishankkeen aikana opimme siis toimimaan työyhteisössä, tekemään tiimityötä sekä yhteistyötä asiakkaiden kanssa heidän hyvinvointiaan tukien. Opimme myös, mistä kehittämishankkeen runko ja kokonaisuus koostuvat sekä miten sen eteneminen tapahtuu.

Kehittämishankkeen aikana saimme lisää tietoa ja kokemusta sekä osallisuuden että yhteisöllisyyden merkityksestä varhaiskasvatuksessa. Pääsimme hyödyntämään sisäistäämme teoretietoa käytäntöön. Opimme tavoitteellista toiminnan suunnittelua. Opimme myös aikataulutusta sekä sen noudattamisen haasteista ja merkityksestä. Meillä oli hankkeen vetäjinä tärkeä rooli, koska pääsimme vaikuttamaan toiminnan sisältöön, suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Pääsimme mukaan moniammatilliseen yhteistyöhön sekä havaitsemaan käytännön kautta kuinka suuri merkitys yhteistyöllä on, kun halutaan toteuttaa laadukasta varhaiskasvatusta. Toimintaa pyritään kehittämään työyhteisössä jatkuvasti kokeilemalla, tutkimalla varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä käymällä keskustelua moniammatillisessa työryhmässä ja vanhempien kanssa.

Molemmat kokevat oman oppimisen tapahtuvan parhaiten tekemällä ja kokeilemalla, joten tämä kehittämishanke on ollut meille erityisen opettavainen. Olemme nauttineet siitä, kun olemme saaneet olla tekemisissä asiakkaiden kanssa ja hyödyksi muille. Lisäksi järjestötyö on ollut molemmille kiinnostava työala. Mielenkiintoisuuden ja innostavuuden ohella olemme pystyneet laajentamaan osaamistamme kehittämistyössä sekä innovaatio-osaamistamme. Molemmat ovat kiinnostuneita oppimaan lisää ja haluavat myös jatkossa olla mukana suunnittelemassa ja toteuttamassa kehittämishankkeita.

Tekemämme kehittämistyö on avartanut näkemystämme varhaiskasvatuksen palvelukokonaisuudesta ja siitä, miten laaja-alainen ja moniulotteinen se kokonaisuudessaan on. Kehittämistyömme kautta olemme saaneet syvempää näkemystä varhaiskasvatuksen työkentästä ja sen käytännön toteutuksesta eri saroilla. Vaikka meillä molemmilla on kokemusta varhaiskasvatuksen työkentästä, perhekeskuksessa työskentely oli uutta molemmille. Palvelun ollessa avointa kaikille on otettava huomioon siinä keskeisenä olevia asioita toiminnan suunnittelussa, muun muassa osallistujamäärät sekä jokaisen yksilöllinen, vapaaehtoinen osallistumisen määrä.

Prosessin aikana olemme päässeet mukaan monialaiseen tiimiin ja harjoittelemaan työyhteisötaitoja. Vaikka molemmilla työyhteisötaitoja on kertynyt aikaisempien työkokemusten kautta, oli tämä kehittämistyö kuitenkin uusi ja erilainen kokemus. Pääsimme arvioimaan työn laatua, tuloksia ja vaikutuksia. Arvostuksemme moniammatilliseen työhön ja sen merkityksellisyteen laadukkaan sosiaalityön toteutumiseen on lisääntynyt ja haluamme kiinnittää siihen jatkossa enemmän huomiota. Osaamme aiempaa paremmin arvioida omaa toimintaamme ja perustella omia näkökantojamme. Olemme oppineet pyytämään ja ottamaan palautetta vastaan ja ymmärrämme sen merkityksen ammatilliselle kehitymiselle.

Kehittämistyömme on antanut meille mahdollisuuden pohtia kriittistä, eettistä ja osallistavaa yhteiskuntaosaamistamme. Hanke on kehittänyt ammattieettistä pohdintaamme sekä reflektointitaitoja ja täten osaamme entistä paremmin nähdä ja selittää omat ammattieettiset valinnat työssämme. Osaamme nyt edistää osallisuutta paremmin ja luoda osallistumisen mahdollisuuksia, mutta koemme vielä, että voimme siinä kehittyä. Aihe on mielestämme mielenkiintoinen ja koemme sen tärkeänä sekä ajankohtaisena. Lisäksi pidämme merkityksellisenä kehittää ammatillista kriittistä reflektiota sekä kansallisten rakenteiden sekä prosessien analysointia, jotta voimme jatkossa perustella vastuullisille toimijoille tietoja huonompiosaisten ihmisten elämäntilanteista.

Olemme sitä mieltä, että sosiaalialan työ on jatkuvaa itsensä kehittämistä, joten siksi on tärkeää jatkuvasti arvioida omaa tekemistään ja osaamistaan sekä palveluiden laatua. Koemme, että meidän tulee itse löytää keinot, joilla pystymme ohjaamaan itseämme ja pitämään yllä elinikäistä oppimista. Lisäksi tulisi tuntee itsensä ja kouluttaa itseään, jotta voi auttaa muita. Tiedämme ja sisäistämme sosiaalialan arvot ja ammattieettiset periaatteet ja ne ohjaavat toimintaamme jokapäiväisesti. Haluamme edistää yhdenvertaisuutta sekä tasa-arvoa ja meille on luontaista asettua yhteiskunnan huono-osaisten puolelle sekä ajaa ihmisoikeuksia.

6.5 Kehittämisideat

Koska yhteisöllisyys edellyttää ihmisten jatkuvaa neuvottelua yhteisistä päämääristä, osallisuuden tavoista sekä toimintakäytännöistä, suosittelemme että Perhekeskus Marakatissa jatketaan sekä kehitetään jo aloitettua yhteistyötä lasten ja vanhempien kanssa toteuttamalla myös jatkossa yhteisiä projekteja, joissa he saavat olla osallisina heti alusta alkaen. Lisäksi leikkipäivään osallistuneilta vanhemmilta tuli toiveita vastaavanlaisten tapahtumien järjestämisestä Perhekeskus Marakatissa myös tulevaisuudessa.

Jäsenten keskinäinen vuorovaikutus näyttää synnyttävän osallisuutta sekä lisäävän luottamusta ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Lisäksi lasten osallistuminen toiminnan suunnitteluun auttaa heitä sitoutumaan sekä motivoitumaan toimintaan ja he pitävät sitä mielekkäänä. Kun ohjasimme vanhempia käyttämään omaa mentalisaatiokykyään, he joutuivat miettimään lapsen tarpeita ja siten he pystyvät paremmin tukemaan lapsensa kasvua ja kehitystä. Lapsen ja vanhemman suhde syntyy yhdessä jaetuista kokemuksista, kun lapsi saa lohdun, ymmärryksen, kärsivällisyyden, ilon, rakkauden ja hyväksynnän kokemuksia ja lapsi oppii rauhoittumaan sekä etsimään myönteisiä ratkaisuja ongelmatilanteissa.

Lasten osallisuus on tärkeää, koska (Turja. 2010, 32):

- Lapsilla on samat perusoikeudet osallisuuteen kuin muillakin ihmisillä
- Lapsilla on oikeus tulla kuulluksi itseään koskevissa asioissa
- Lasten kuuleminen mahdollistaa palvelujen parantamisen ja mukauttamisen vastaamaan muuttuvia tarpeita
- Osallisuus johtaa asianmukaisempiin ja virheettömämpiin päätöksiin
- Lapset voivat vahvistaa edustuksellista demokratiaa

- Osallisuuden myötä lapsille kehittyvät keskustelu-, neuvottelu- ja kommunikointitaidot sekä priorisointi- ja päätöksentekotaidot
- Osallisuudella voidaan tarjota kokemuksia omasta osaamisesta ja lisätä lasten itseluottamusta
- Osallisuus on tärkeä keino lasten suojelemiseksi, sillä tutkimukset osoittavat, ettei lapsia itseään ole tarpeeksi onnistuttu kuulemaan hyväksikäyttötapauksissa.

Lasten näkemykset toimivat kasvattajille oman työn pelinä ja uusien näkökulmien esiin nostajina, joten lasten osallisuus voidaan nähdä kasvatuksen ammattilaisten oman asiantuntijuudessa kehittymisen tärkeänä apuvälineenä. (Turja. 2010, 33.)

Toiminnallisuuteen perustuvat ryhmät saattavat madaltaa kynnystä asiakkaan osallistumiseen. Matalan kynnyksen palvelujen, kaikille avoimissa toiminnallisissa ryhmissä ihmisen voi olla helpompaa tehdä asioita muiden kanssa kuin ainoastaan keskustella. Sosiaaliset suhteet muihin vertaisiin voivat vahvistaa heidän elämänlaatuun. Toiminnan on tärkeää olla tavoitteellista ja suunniteltua. Toiminnalliset, osallistavat työtavat tukevat yhteisöllisyyttä, antavat osallisuuden kokemuksia ja voimaannuttavat.

LÄHTEET

Finne, J. 2017. Liikkuva lapsi, terveempi aikuinen. EU: Fitra.

Eskelinen, A. 2005. Kaksi todellisuutta. Teoksessa P. Salminen (toim.) Yhdessä kasvattamaan. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy, 39-44.

Haapamäki, J.; Kaipio, K.; Keskinen, S.; Uusitalo, I. & Kuoksa, M. 2000. Yhteisö kasvattaa: päivähoito oppimis- ja kasvatusyhteisönä. 1. painos. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Heikka, J., Hujala, E., Turja, L. & Fonsén, E. 2011. Lapsikohtainen havainnointi ja arviointi varhaispedagogiikassa. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 54-66.

Helenius, A. & Lummelahti, L. 2013. Leikin käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hughes, A. 2011. Kiintymyskeskeinen vanhemmuus. Toimivuutta kasvatukseen. Suomenos Liisa Ritanen. Tampere: PT-Kustannus.

Hujala, E. & Fonsén, E. 2011. Varhaiskasvatuksen laadunarviointi ja pedagoginen kehittäminen. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 312-327.

Juusola, M. 2011. Vahvaksi rakastetut lapset. 1. painos. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Järvinen, K. & Mikkola, P. 2015. Oletko sä meidän kaa? Näkökulmia osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen varhaiskasvatuksessa. 1. painos. Helsinki: Pedatieto Oy.

Kabat-Zinn, M. & Kabat-Zinn, J. 2011. Jokapäiväiset ilonaiheet. Vanhemmuus ja tietoinen läsnäolo. Suomenos Jussi Korhonen. Helsinki: Basam Books Oy.

Karila, K.; Alasuutari, M.; Hännikäinen, M.; Nummenmaa, A. & Rasku-Puttonen, H. (toim.). 2008. Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.

Karlsson, L. 2012. Lapsinäkökulmaisen tutkimuksen ja toiminnan poluilla. Teoksessa L. Karlsson & R. Karimäki (toim.) Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 17-63.

Karppinen, S. 2009. Kädentaidot ja käsityökasvatus. Teoksessa I. Ruokonen, S. Rusanen & A-L. Välimäki (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Yliopistopaino Oy, 56-65.

Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.

Koivula, M. 2011. Näkökulmia lasten yhteisöllisyyteen ja yhteisölliseen oppimiseen päiväkodissa. Teoksessa K. Alila & S. Parrila (toim.) Lapsen arki ja vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa. Katso varhaiskasvatuksen väitöskirjoihin vuosilta 2006 – 2010. Oulu: Uniprint.

Koivunen, P-L. 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Koivunen, P-L. & Lehtinen, T. 2015. Kasvu kiikarissa. Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kronqvist, E-L. 2011. Varhaispedagogiikan kehityspsykologinen perusta. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 13-30.

Kinnunen, S. 2005. Lapsen kehitykselliset haasteet ja yhteisöllisyys. Teoksessa P. Salminen (toim.) Yhdessä kasvattamaan. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy, 15-30.

- Kupila, P. 2011. Varhaiskasvatuksen asiantuntijuus oppivassa työyhteisössä. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 300-311.
- Laakso, M-L. 2011. Vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen merkitys lapsen itsesäätelyn kehityksessä. Teoksessa T. Aro & M-L, Laakso (toim.) Taaperosta taitavaksi toimijaksi. Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen. Jyväskylä: Niilo Mäki Instituutti, 60-79.
- Laes, T. 2005. Tunteet – kasvatuksen vaikea asia? Teoksessa P. Salminen (toim.) Yhdessä kasvattamaan. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy, 31-36.
- Lindon, M. 2005. Child care and early education. Good practice to support young children and their families. Lontoo: Thomson Learning.
- Lipponen, L. 2011. Tutkiva oppiminen varhaispedagogiikassa. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 31-38.
- Lyhty, T. & Nietola V. 2015. Dialoginen moniammatillisuus asiakastyössä. Teoksessa P. Näkki & T. Sayed (toim.) Asiakastyön menetelmiä sosiaalialalla. Keuruu: Otavan Kirjapaino, 142-160.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2017. MLL:n strategia. Viitattu 7.11.2017 <https://www.mll.fi/tieto-mllsta/organisaatio/mln-strategia/>.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2016. Kasvattajille: Sosiaalisten taitojen harjoittaminen. Viitattu 28.11.2016 <http://www.mll.fi/kasvattajille/tapakasvatus/>.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2014a. Mentalisaatio perheiden kohtaamisessa. Tampere: Hämeen Kirjapaino Oy.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2014b. MLL kunnan kumppanina. Viitattu 11.11.2017 <https://dzmdrerwnq2zx.cloudfront.net/prod/2017/08/06191243/MLL-perhekeskustoimijana-2015-nettiin.pdf>.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2013. Reilusti ryhmässä –opas. Viitattu 23.11.2016 <http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/7b675074d93650d999d03fd2c753cc7b/1480335706/application/pdf/24230585/muumi-vihko%20pk.pdf>.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2005. Yhdessä lasten kanssa. Seikkailu osallisuuteen. Helsinki: Miktor Oy.
- Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M. 2013. Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus.
- McKinsey Crittenden, P. 2011. Raising Parents. Attachment, parenting and child safety. Abingdon: Taylor & Francis Group.
- Mäkelä, J. 2011. Teoksessa S. Nurmi & K. Rantala (toim.) Näyn ja kuulun. Lapsen etu ja osallisuus. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Oikeusministeriö. 1999. Suomen perustuslaki 11.6.1999/731. Viitattu 10.11.2017. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>.
- Oikeusministeriö. 2007. Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Viitattu 10.11.2017. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=lastensuojelulaki>.
- Oikeusministeriö. 2014. Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Viitattu 10.11.2017. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>.
- Opetushallitus. 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Viitattu 13.11.2016 http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf.

- Parhiala, M. 2010. Dialogisuus vanhempien osallisuuden välineenä. Viitattu 13.11.2017 <http://www.sosiaalikallega.fi/kaste/pohjois-pohjanmaa-lapsen-hyva-arki/Varhaiskasvatuspaiva-Parhiala.pdf>.
- Pekki, A. & Tamminen, T. 2002. Lapsen ehdoilla. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.
- Perhetalo Heideken. 2017. Perhekeskus Marakatti. Viitattu 10.1.2017 <https://www.perhetalo-heideken.fi/talon-palvelut/perhekeskus-marakatti/>.
- Poikkeus, A-M. 2011. Itsesäätely sosiaalisten taitojen ja suhteiden perustana. Teoksessa T. Aro & M-L, Laakso (toim.) Taaperosta taitavaksi toimijaksi. Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen. Jyväskylä: Niilo Mäki Instituutti, 80-105.
- Pohjola, A. 2015. Yhteisöt ja yhteisöllisyys monimuotoisena ilmiönä. Teoksessa S. Väyrynen, K. Kostamo-Pääkkö & P. Ojaniemi (toim.) Sosiaalityön yhteisöllisyyttä etsimässä. EU: United Press Global.
- Pulkkinen, L. 2002. Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Pääjoki, T. 2011. Lasten taiteellinen toimijuus. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 109-121.
- Pönkkö, A. & Sääkslahti, A. 2011. Liikkuva lapsi. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 136-150.
- Schulman, M. 2015. Tämän päivän psykoanalyttinen käsitys lapsen kehityksestä. Teoksessa K. Mankinen, I. Jokinen, R. Lintu & M. Schulman (toim.) Pikkulapsesta koululaiseksi. Psykodynaaminen näkökulma tunne-elämän ja ihmissuhteiden kehitykseen. Tampere: Tammerprint Oy, 47-74.
- Silinskas, G. 2012. Parental Involvement and Children's Academic Skills. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.
- Sinclair, R. 2004. Participation in practice: Making it meaningful, effective and sustainable. *Children & Society* 18(2), 106-118.
- Sosiaalityön yhteisöllisyyttä etsimässä 2015. Teoksessa S. Väyrynen, K. Kostamo-Pääkkö & P. Ojaniemi (toim.) EU: United Press Global.
- Stakes. 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Saarijärvi: Gummerrus Kirjapaino Oy.
- Suomen kasvatustieteellinen seura Ry. 2012. Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan. 2., korjattu painos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Suomen Unicef. 1989. YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. Viitattu 31.1.2017. https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf.
- Suomen varhaiskasvatus 2010. Suuntana laadukas varhaiskasvatus: Professori Eeva Hujalan matkassa. Toim. Turja, L. & Fonsén, E.
- Tapaninen, A.; Kauppinen, T.; Kivinen, K.; Kotilainen, H.; Kurenniemi, M. & Pajukoski, M. 2002. Ympäristö ja hyvinvointi. 1. painos. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Tarina ja Kosketus Oy. 2017. Taikapuu satuhieronta. Viitattu 20.5.2017. <http://satuhieronta.fi/>.
- Turja, L. 2010. Lapset osallisina –kohti uutta varhaiskasvatuskulttuuria. Teoksessa L. Turja & E. Fonsén (toim.) Suuntana laadukas varhaiskasvatus. Professori Eeva Hujalan matkassa. Tampere: Juvenes Print, 30-47.

Turja, L. 2011. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 41-53.

Turun kaupunki. 2013. Turun varhaiskasvatussuunnitelma. Viitattu 28.11.2016 http://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files/turun_varhaiskasvatussuunnitelma_2013.pdf.

Vienola, V. 2011. Varhaisvuosien eettinen kasvatus. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 162-178.

Wikström, G. & Salminen, P. 2005. Hyvä kasvatus on yhteiskunnan rakentamisen kulmakivi. Teoksessa P. Salminen (toim.) Yhdessä kasvattamaan. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy, 7-14.

Liite 1. Kysely

**Ole mukana suunnittelemassa ja toteuttamassa unelmien yhteistoimintapäivää!
Kirjoita lapulle ehdotuksesi!**

Olemme Turun ammattikorkeakoulun sosionomiopiskeliijoita. Järjestämme Marakatin tiloissa yhteistoimintapäivän toukokuussa 2017, jossa lapset ja vanhemmat puuhailevat yhdessä molemmille mieluisia juttuja. Tarkoituksena on toteuttaa lasten toiveiden mukainen päivä. Haluamme vanhemmat mukaan päivän suunnitteluun, joten toivomme teiltä ehdotuksia päivän sisällöstä.

Millainen olisi lapsesi mielestä unelmien yhteistoimintapäivä?

Millaisia asioita lapsesi tekee mielellään?

Haemme muutamia vanhempia mukaan suunnittelutyöryhmään. Ryhmä kokoontuu Marakatissa keskustelemaan pari kertaa ennen toimintapäivää ja kerran sen jälkeen arvioimaan päivän onnistumista. Ensimmäinen suunnittelukerta on 7.4.2017 klo 10.00. Palaverien aikana lastenhoito on järjestetty Marakatissa. Mikäli haluat olla mukana keskustelemassa toimintapäivän sisällön suunnittelusta, kerro halukkuudestasi Marakatin työntekijälle. Olemme sinuun yhteydessä.

Emilia ja Jenni

Liite 2. Palaverimuistio 7.4.2017

Muistio palaveri 7.4.2017

paikalla: perhekeskustoiminnan ohjaaja Rea Metsäpalo, isä Kimmo, sosionomiopiskelijat Emilia Ylistalo ja Jenni Järvelä

Palaverin puheenjohtajana sekä sihteerinä toimi Jenni Järvelä

Lähdimme liikkeelle esittelystä.

Seuraavaksi kävimme läpi mistä palaverissa oli kyse ja mikä on tarkoituksemme. Tavoitteena on osallisuuden tukeminen ja se, että haluamme kuunnella sekä lasten että vanhempien toiveita ja ajatuksia toimintapäivää suunnitellessa sekä toteuttaessa. Tarkoituksena on, että lapset ja vanhemmat toimivat yhdessä. Tekevät asioita yhdessä yhteisössä.

Toimintapäivän ti 23.5.2017 tarkoituksena on vahvistaa yhteisöllisyyttä, siksi päivän teemaksi nousi keskustelussa: Meidän Marakatti tai meidän päivä.

Kävimme yhdessä läpi saadut vastaukset ja ryhmittelimme ne. Sovimme, että järjestämme toimintapäivänä kaksi erillistä toimintatuokiota. Toiveista nousi esiin kaksi selvästi eniten toivottua teemaa: liikunta sekä kädentaidot. Lähdemme kehittämään teemojen pohjalta tarkempaa toimintasisältöä.

Toinen teemoista voisi olla yhteisen taideteoksen luominen. Teos voisi jäädä perhekeskukseen seinälle. Teosta varten ajattelimme tehdä styroksipohjaisen taulun, jota peittäisi valkoinen lakanakangas. Teoksen nimenä voisi toimia Meidän Marakatti. Teoksen toteuttamiseen tarvittavat välineet voisivat olla sormivärit sekä kangastussit.

Kysyimme mielipidettä Kimmo Niemeltä toiseen teemaan liittyen ja hän ehdotti liikuntaan liittyen leikkivarjoa ja kertoi lapsensa pitäneen siitä kovasti. Rea totesi, että tähän voisi lisätä musiikkia (joka myös tuli esiin vanhempien vastauksista). Loppuun pohdimme jonkinlaista rauhoittumishetkeä esim. satuhierontaa. Toiveista tuli ilmi, että toivotaan yhteistä toimintaa kuten satujumppaa, joogaa tai muuta ohjaajan ohjaamaa ryhmätoimintaa.

Rea Metsäpalon edotuksesta päädyimme siihen, että tuokioita voisi olla kaksi samanaikaisesti. Toinen meistä opiskelijoista voisi pitää toista toisessa tilassa ja toinen ohjata

toista tuokiota samaan aikaan. Tämä olisi vanhempien ja lasten kannalta kätevämpi ja joustavampi tapa. Näitä kahden yhtäaikaisen tuokion hetkeä voisi olla 2 samana päivänä. Välissä voisi olla kahvitarjoilu.

Lopuksi kävimme tutustumassa perhekeskuksen tiloihin joissa voisimme järjestää toimintatuokiot viereisissä saleissa. Mahdollinen kahvitarjoilu tapahtuisi alakerrassa perhekahvilan tiloissa.

Emilia ja Jenni laativat mainoksen, jossa on kuvattu yhteistoimintapäivän teemaa ja toimintatuokioita. Tämä olisi hyvä olla valmiina hyvissä ajoin ennen toimintapäivää, jotta MLL pääsee sitä mainostamaan.

Tarvikkeet:

Sormivärit, kangastussit, stryroksilevy (minkä kokoinen?), valkoinen lakana

Leikkivarjo? Mistä?

kahvitarjoilu?

Sovimme uudeksi palaveriajankohdaksi pe 5.5. klo 10.00 perhekeskuksessa, jolloin jatkamme suunnittelua.

Liite 3. Palaverimuistio 5.5.2017

Muistio palaveri 5.5.2017 Heideken

paikalla: äiti Eveliina, perhekeskusohjaaja Rea Metsäpalo, Emilia Ylistalo ja Jenni Järvelä

kirjannut: Jenni Järvelä

Alustus aiheesta ja tähän mennessä tapahtuneesta Eveliinalle.

Päivän nimeksi: Lasten toiveleikkipäivä! Eveliinan mielestä ei Meidän päivä tai Meidän Marakatti, koska ei kerro mitään. Lisäksi tuntuu sisäpiirijutulta ja olisi tarkoitus olla avoin kaikille. -> samaa mieltä muut!

Materiaalit

Rea hoitaa: Lakana 150 x100?, samankokoinen styroksilevy, sormivärit ja kangastussit sekä pöydälle suojakangas. Suojaessut lapsille? Lisäksi (kertakäyttöiset) puhdistuspyyhkeet käsien puhdistamista varten.

Ohjataan aloittamaan työ keskeltä ja laajentamaan reunoihin päin. Asetetaan taulu keskelle pöytää niin että pääsee joka puolelle pöytää maalaamaan. Ei rajoiteta liikaa aihetta.

Musiikkia maalaushuoneeseen?

Satuhierontaa varten tulostetaan vanhemmille satu ja hierontaohjeet.

Sophien Salissa liikuntatuokio ja Kerhuhuoneessa maalaus?

Elinan ehdotuksesta voisi maalata sormiväreillä jotakin jonka saisi mukaan. Se on yleensä lapsille tärkeää saada jotakin kotiin. Kortti? Erivärisiä korttipohjia?

Onko MLL:n leikkivarjo liian suuri Sophien Saliin? Mitataan ja etsitään uusi muualta tarvittaessa.

Aloitetaan tuokiot klo 10.00 ja klo 11.30, välissä evästauko. Tuokioiden kesto n. puoli tuntia.

Palautelaatikot molempiin huoneisiin sekä Marakatin keittiöön. 3 kpl. Lisäksi jonkinlainen sermi suojaamaan? Lasten palautetta varten tulostetaan naamat: iloinen ja surullinen/pettynyt A4 paperille, esim. 6kpl/paperi. Erivärisille papereille esim. punainen ja keltainen. Vanhempia pyydetään kirjoittamaan palaute naaman taakse.

Eveliinan kommentteja mainokseen: Ei etukäteisilmoittautumista, kaikille avoin, maksuton!

Tehdään mainos omalle pohjalle. Enni voi katsoa, jos soveltuu leikkipäivän pohjaan.

Selkeä opastus Heidekenin ovelta saleihin ja Marakatin keittiöön. Ala-aulaan aikataulu päivän ohjelmasta.

Liite 4. Liikuntatuokion kulku

Liikuntatuokio leikkivarjolla:

- Tuuli heikkenee ja voimistuu.
- Pomputellaan palloja varjon päällä.
- Vieritetään palloja varjon (päältä) alta
- Haetaan pehmoleluja/hernepusseja varjon alta.
- Sirkusteltoa

lopuksi: Lapset keskellä varjoa ja aikuiset heiluttaa

- Vedetään varjoa lasten päältä
- Päästetään irti ja varjo saa leijaila alas.

(n. 20 min)

Satuhieronta + rento asento/musiikki

Liite 5. Satuhieronta

TAIKAPUU (Tarina ja Kosketus Oy 2017)

Olipa kerran pieni orava, joka keräsi metsässä marjoja, pähkinöitä ja siemeniä.

(Sormilla pitkin selkää pientä rauhallista liikettä, välillä pysähtyen.)

Yhden pienen siemenen orava piilotti maahan. Se olikin taikapuun siemen.

(Alaselässä selkärangan kohdalle sormen painallus.)

Siemen alkoi kasvamaan ja kasvamaan..

(Kummallakin kädellä selkärangan läheltä lähdetään pikkuhiljaa painellen tai sivellen ylöspäin.)

..Kasvamaan ja kasvamaan. Siihen alkoi tulla oksia.

(vedetään selkärangasta sivulle päin rauhallisia vetoja.)

Ja kohta puu oli kasvanut niin suureksi, että sen latva ja oksat hipoivat jo pilviä.

(Vedetään rauhallisin tuntuvin liikkein vetoja pitkin käsiä pitkin päätä, kuin latvan kasvua mukaillen.)

Puu oli taikapuu ja se osasi puhua. Puu sanoi pilville: "Olen janoinen, antakaa minulle vettä." Ja kohta alkoi tippua pisaroita pikkuhiljaa.

(Pikku ropinaa sormilla.)

Ja sade alkoi voimistua. Vettä tuli oksille, rungolle, lehdille ja ihan juuriin asti.

(Voi vedellä sormilla selkää, päätä ja mahdollisesti käsistä kuin sade, joka huuhtelee. Tässä voit vetää vetoja jalkoihin myös, kuin juuriin).

ja vesi kasteli maan ja puu sai juoda kyllikseen.

Kun puu oli juonut tarpeeksi, se sanoi auringolle " Paista minulle, tarvitsen valoasi". Ja aurinko tuli esiin pilvien takaa ja alkoi lämmittämään ihanasti puun oksia ja lehtiä.

(Pyörittäviä liikkeitä koko selälle ja käsille.)

Auringon paiste kutsui linnut lentämään ja ne laskeutuivat yksitellen puun oksille isona parvena.

(Koko kämmenellä painetaan aina siitä kohtaa, johon lintu laskeutuu ja lintuja voi olla monta.)

Puu oli onnellinen kuunnellessaan joka päivä lintujen laulua tuulen leikitellessä oksissa.

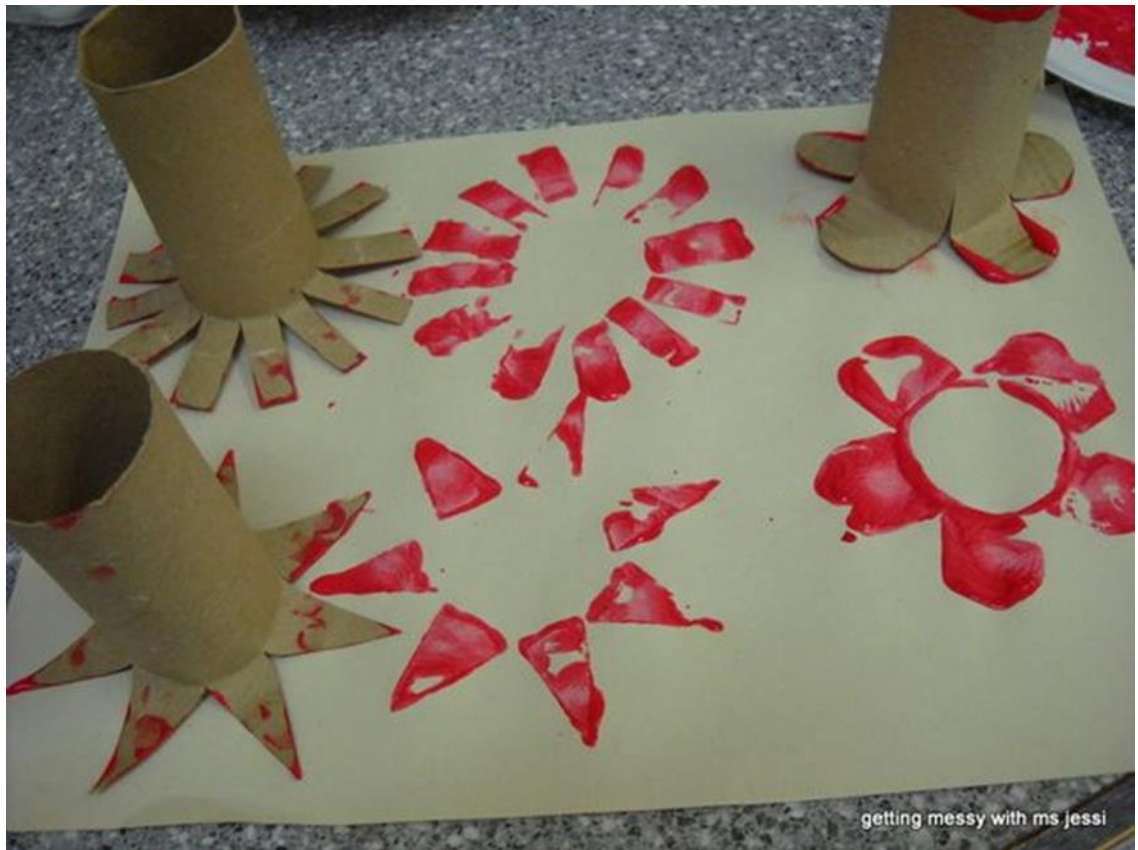
(Pyöriviä, tuulimaisia liikkeitä sormilla.)

Sen pituinen se.

(Voit painaa vielä kämmenillä selkää kevyesti lopettamisen merkiksi).

Liite 6. Taidepajan esimerkit

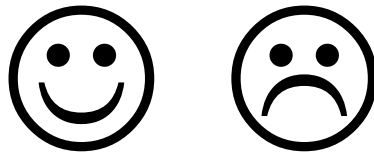

Liite 7. Palautepyynnöt palautelaatikoissa

Palautteesi on meille tärkeää!

Kerro miten onnistuimme

tänään:

Kiitos!

Liite 8. Leikkipäivän 23.5.2017 kirjalliset palautteet

Ilmekuvien taakse kirjoitetut, nimettömänä annetut, kirjalliset palautteet:

- Just jees!
- Kiva leikkihetki, satuhieronta kiva uusi tuttavuus
- Monipuolisia askarteluja
- Oli aivan ihanaa! Kiitoksia!
- Mukavaa kun sai sotkea ja maalata
- Hauska, värikäs leikkimatto
- Molemmat aktiviteetit olivat erittäin onnistuneita. Vauhdikkaan 1,5 –vuotiaan mielestä ”laskuvarjo” oli ehdoton suosikki. Kiitos oikein paljon!

Liite 9. Palautepalaveri 26.5.2017

PALAUTEPALAVERI 26.5.2017

Paikalla: äidit Tanja ja Katri, Perhekeskuksen ohjaaja Rea Metsäpalo, sosionomiopiskelijat Jenni Järvelä ja Emilia Ylistalo

Kirjannut: Jenni Järvelä

Kysymys vanhemmille ja Realle: Millainen kokonaiskuva jäi toiveleikkipäivästä?

- Tosi kiva, kuinka paljon vaikutti lasten määrä ja ikä, varjojuttu oli paras lapsen mielestä, lapset saivat irti omalla tasolla, rauhoittuminen onnistui, askartelu oli myös menestys.
- Leikkivarjo oli kiva, 2-3 vuotiaille menee ehkä paremmin, hyvin ideoitu ei väliä minkä ikäiselle, kokonaisuus onnistunut, kaikille kaikkea, jokaiselle jotakin, jaetut ryhmät hyvä, ei liikaa samassa
- Rea: yllättävää miten pienet pystyy keskittymään, meidän puolesta kiva tapahtuma

Mikä oli parasta?

- Varjo oli parasta sekä vanhempien että lasten mielestä

Mitä voisi vielä kehittää?

- Lisää sirkustelun tyyppisiä juttuja, iän mukaan jaettu

Mitä olisi voinut tehdä toisin tai mikä olisi toiminut paremmin?

- Ei ehdotuksia

Toteutuiko osallisuus ja yhteisöllisyys? Otettiin mielipiteet huomioon ja onko annettu mahdollisuus osallistumiseen?

- Toteutuu, uskon, että lasten ääni myös tullut kuuluviin, tietää oman lapsensa ja haluaa tehdä sellaista mistä lapsi tykkää

Vanhemmat toivoivat myös jatkossa samantapaisia tapahtumia Perhekeskus Marakattiin

Kiitimme kaikkia osallistuneita

Rea lupasi laittaa taulun perhekahvilan seinälle

Liite 10. Leikkipäivän mainos

Tilaa ja aikaa leikille

Lasten toiveleikkipäivä Heidekenillä!

Tiistaina 23.5. klo 10-10.30 ja 11.30-12 Perhetalo Heidekenillä, 2. krs, Sepänkatu 3, Turku

Toiveleikkipäivän aikana järjestetään kaksi samanlaista toimintatuokiota, joiden aikana leikitään, taiteillaan ja rentoudutaan yhdessä. Tuokioiden välissä on mahdollisuus eväshetkeen Perhekeskus Marakatin perhekahvilassa. Tilaisuus on maksuton ja avoin kaikille, tervetuloa!

LEIKKI TEKEE HYVÄÄ. KAIKILLE.

Järjestäjät: Turun ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijat ja Perhekeskus Marakatti / MLL Varsinais-Suomen piiri. Tapahtuman suunnitteluun ovat osallistuneet Perhekeskus Marakatin kävijät.

www.leikkipäivä.fi